

De Van der Pekbuurt: het startsein voor de gentrification van Amsterdam-Noord?

*Visies van de betrokken
partijen op de toekomst van
de Van der Pekbuurt*

Naam: Eef van der Vliet

Student nr.: 6159451

E-mail: Eef.vandervliet@student.uva.nl

Telefoonnr.: 06-28295198

Datum: 31-05-2012

Aantal woorden: 14.226

Docent: Petra Brouwer

Onderdeel: Bachelor Scriptie

Opleiding: Bachelor

Kunstgeschiedenis

Universiteit van Amsterdam

Inhoudsopgave

<u>Inleiding</u>	<u>4-6</u>
<u>1. Gentrification, ontwikkelingen sinds het ontstaan tot nu</u>	<u>7-14</u>
<u>2. De van der Pekbuurt</u>	<u>15-34</u>
<u>2.1 Het ontstaan van de Van der Pekbuurt</u>	<u>15-26</u>
<u>2.2 De ontwikkelingen sinds de oplevering tot nu</u>	<u>26-33</u>
<u>3. De visies van de verschillende partijen op de toekomst van de Van der Pekbuurt</u>	<u>34-45</u>
<u>3.1 De visie van Woningcorporatie Ymere</u>	<u>34-39</u>
<u>3.2 De Bewonersvisie</u>	<u>39-44</u>
<u>3.3 De visie van de Dienst Ruimtelijke Ordening</u>	<u>44-45</u>
<u>Conclusie</u>	<u>46-48</u>
<u>Bronvermelding</u>	<u>49-51</u>
<u>Herkomst afbeeldingen</u>	<u>52</u>

Voorwoord

Als onderwerp voor deze scriptie heb ik gekozen voor de Van der Pekbuurt in Amsterdam-Noord. Zelf fiets ik hier elke dag door heen en zag op een dag opeens posters tegen de sloop van deze buurt. Het leek me intressant om deze buurt als onderwerp te nemen voor deze bachelor scriptie omdat het zowel historische een interessante wijk is, maar met een huidige relevantie. Met mijn studie kunstgeschiedenis ben ik vooral bezig geweest om het verleden te onderzoeken en nu kon ik ook naar de toekomst kijken. Bij het totstand komen van deze scriptie heb ik veel hulp gehad. Vooral mijn scriptiebegeleider Petra Brouwer van de UvA wil ik bedanken voor haar begeleiding en suggesties. Ook wil ik alle mensen bedanken die tijd hebben vrij gemaakt om een interview te geven aan mij: Bonny Alberts (ANGSAW), Kees Alberts (ANGSAW), Jouke van der Werf (BMA), Bart Stuart (Huurdersvereniging Van der Pekbuurt), Henny Timmerije (Ymere), Michelle Oudhuis (Ymere) en Chris Keulemans (Tolhuistuin). Verder wil ik ook de Huurdersvereniging Van der Pekbuurt bedanken voor hun warmen ontvangst en informatie.

Inleiding

Het onderwerp van deze scriptie is de Van der Pekbuurt, gelegen aan de noordzijde van het IJ in Amsterdam. De buurt beslaat het gebied op de Buiksloterham tussen de Hagendoornweg, de Distelweg, de Ranonkelkade, het Van der Pekplein en de Meidoornweg. Het eerste ontwerp stamt uit 1916 en is gemaakt door de architect Van der Pek, waar de wijk zijn naam aan heeft ontleend. De bouw begon in 1918 en duurde tot 1923, de wijk bestond toen uit 1.468 woningen.¹ De opdrachtgever was de Gemeentelijke Woningdienst van Amsterdam, die destijds onder leiding stond van Arie Keppler. Deze had veel sympathie voor het werk van Van der Pek, die toen ook al bekend stond als architectonische pionier van de volkshuisvesting.² Hij verdiepte zich in de levensomstandigheden van arbeiders, door deze systematisch en wetenschappelijk te onderzoeken. De verworven kennis paste hij toe in de praktijk.³

De Van der Pekbuurt is van zichzelf al een interessant studieonderwerp, omdat ze in een tijd gebouwd werd waarin de autoriteiten in Amsterdam experimenteerden met de sociale woningbouw. Ze wilde er voor zorgen dat de wooncondities van de arbeiders erop vooruit zouden gaan. Zo was het vanaf 1919 verboden om huizen met meer dan twee woonlagen (exclusief kap) te bouwen. Hierdoor kwam Arie Keppelers droom om ieder arbeidersgezin te huisvesten in laagbouw te midden van een groene en gezonde omgeving, uit.⁴ Ook in de Van der Pekbuurt is er laagbouw toegepast, en heeft de architect zich laten beïnvloeden door Ebenezer Howards ideeën over de tuinsteden. In hoeverre dit laatste gelukt is, is nog de vraag.⁵ De Van der Pekbuurt is geen echt tuindorp geworden omdat het minder autonoom is geworden dan het ideaal van Howard waarin het dorp in alle voorzieningen voorziet. In de Van der Pekbuurt was men bijvoorbeeld voor werkgelegenheid toegewezen aan gebieden daar buiten.

Wat de Van der Pekbuurt vooral nu zo interessant maakt zijn de recente ontwikkelingen rondom dit gebied en de plannen van de Dienst Ruimtelijke Ordening (DRO) namens de Gemeenteraad Amsterdam en Woningbouwvereniging Ymere (de laatste

¹ Vermeer, 2010, p. 675-676

² Schreijnders, 1991, p. 148 & Schade, 1993, p. 51

³ Nederlands Architectuurinstituut, website *NAI*

⁴ Vermeer, 2010, p. 616

⁵ Schreijnders, 1991, p. 148

heeft de eigendomsrechten van de meeste woningen). In het rapport *Structuurvisie Amsterdam 2040* gepubliceerd in 2011 door de Dienst Ruimtelijke Ordening is de ambitie te lezen dat men de komende 30 jaar het stadcentrum van Amsterdam wil gaan uitbreiden, ook ten Noorden van het IJ. De grens van dit zogenaamde ‘uitrolgebied’ ligt aan de noordkant van de Van der Pekbuurt. Hierdoor valt de gehele buurt als het aan de DRO ligt in 2040 in het stadcentrum.

Ymeres opvatting over dit gebied strookt niet helemaal met die van de DRO. In de publicatie *‘Ymere informeert, op weg naar een verbeterde Van der Pekbuurt’* staat dat Ymere na een uitgebreid onderzoek in de buurt gedaan te hebben, moest concluderen dat alle woningen gerenoveerd moeten worden. De voorlopige aanpak die Ymere hier formuleert is als volgt: eerst gaan ze voorbeeldblokken renoveren (dit zijn een paar geselecteerde huizenblokken ten zuiden van de Jasmijnstraat die bij wijze van proef als eerst gerenoveerd worden). Aan de hand van de uitkomst van deze renovaties gaat Ymere kijken of ze deze strategie willen doorvoeren in de rest van wijk, of dat ze naar een alternatief gaan kijken.⁶ De woningen zijn volgens Ymere in een slechte staat en de kosten voor renovatie schat Ymere tussen de €150.000,- en €200.000,- per woning. Door deze hogere kosten overweegt Ymere ook sloop/nieuwbouw voor deze buurt.⁷

Natuurlijk zijn er ook de bewoners. Zij willen de sloop voorkomen en hebben een speciale huurdersvereniging opgericht die met een eigen plan voor de buurt komt.

De centrale vraag van deze bachelor scriptie is dan ook als volgt geformuleerd: *Wat zijn de verschillende visies van de betrokken partijen op de stadsvernieuwing van de Van der Pekbuurt die volgens de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam in 2040 zou moeten resulteren in een nieuw centrumgebied aan de noordkant van het IJ?*

Door op deze vraag een antwoord te zoeken, onderzoek je eigenlijk ook of de Van der Pekbuurt een nieuw voorbeeld van *gentrification* zal worden. Is dit wel wenselijk? Want hierdoor is de kans groot dat de oorspronkelijke bewoners (arbeiders) verdwijnen uit de wijk. Om de centrale vraag te kunnen beantwoorden zal het eerste hoofdstuk ingaan op het fenomeen *gentrification*. Er zal gekeken worden naar het ontstaan van *gentrification* en de belangrijke personen en hun theorieën die hierbij horen. Verder komen ook de huidige visies

⁶ Ymere, 2011, p. 1

⁷ Ymere, 2011, p. 2-4

over gentrification aan bod. In hoofdstuk 2 wordt er ingezoomd op de Van der Pekbuurt zelf. In het eerste deel staat het ontstaan van de Van der Pekbuurt centraal. Wat was destijds de reden van de bouw? Was er een ideologische doel dat nagestreefd werd? etc. Het tweede deel gaat in op de ontwikkelingen die zich in de buurt hebben afgespeeld sinds de oplevering tot aan de huidige tijd. Daarna gaat het in hoofdstuk 3 over de toekomstvisies van de verschillende partijen die nu betrokken zijn bij de vernieuwing van de Van der Pekbuurt: Ymere, de bewoners en de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam namens de Gemeenteraad Amsterdam. Als laatst zal er in de vorm van een conclusie gekeken worden naar hoe de visies verschillen van elkaar en welke wellicht de beste toekomst biedt voor deze buurt. Hier wordt ook na gegaan of de Van der Pekbuurt *gentrification* zal ondergaan en of dit wel of niet gestimuleerd moet worden volgens de verschillende partijen.

1 *Gentrification, ontwikkelingen sinds het ontstaan tot nu.*

Dit eerste hoofdstuk is geheel gewijd aan het fenomeen *gentrification*, met als voornaamste reden dat dit onderwerp verder op in deze scriptie wordt aangehaald. Maar ook omdat het een van de belangrijkste speerpunten is van de hedendaagse stadsvernieuwingen.⁸

Dit onderwerp wordt ook als eerst aangehaald omdat de Van der Pekbuurt aan de vooravond van verandering staat. De Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam wil graag dit gebied ontwikkelen tot een succesvolle centrumbuurt en Ymere wil meer diversiteit in de wijk aanbrengen. Deze twee benaderingen lijken allebei het proces van *gentrification* te willen aanmoedigen. Om te kunnen bepalen of *gentrification* inderdaad wenselijk is voor de Van der Pekbuurt wordt er hieronder uitgebreid in gegaan op het ontstaan, de ontwikkelingen en de huidige vormen van *gentrification*.

De algemene definitie van *gentrification* is: de ontwikkeling van een arbeiderswijk of verlaten gebied tot een woongebied voor middenklassers en/of een commercieel gebied.⁹ In de literatuur over *gentrification* gebruikt men vaak liever worden als 'urban regeneration', 'urban renaissance' of 'urban sustainability'.¹⁰ Dit omdat het woord 'gentry' letterlijk 'hogere stand' betekent en er dus onderscheid wordt gemaakt tussen de lagere arbeidersklasse en de hogere middenklassen.

De term *gentrification* wordt als eerst gebruikt door Ruth Glass, die hiermee de transformatie van de Londense arbeiderswijken in de jaren 60 omschrijft.¹¹ Het proces werd voor het eerste gesignaleerd in Londen en New York. Hier ontstond *gentrification* in de oude stadswijken doordat de arbeidersklasse naar de suburbs verhuisde en de wijken hun functie verloren. Er kwamen veel kleine woningen en bedrijfsruimten leeg te staan. Deze bleken erg in de smaak te vallen bij de culturele middenklasse die over het algemeen een hogere opleiding hadden genoten, maar een lager inkomen hadden dan de economische middenklassen die naar de suburbs verhuisde.¹² Na New York en Londen verspreide het *gentrification* proces zich verder in de westerse wereld.¹³ Dit betekent niet dat dit proces zich

⁸ Avidar, 2007, p. 1

⁹ Lees, 2008, p. XV

¹⁰ Lees, 2008, p. XIX

¹¹ Avidar, 2007, p. 1

¹² Metaal, 2007, p. 7 & 23

¹³ Metaal, 2007, p. 7

in elke stad kan voltrekken. Het gebeurt vooral in steden die een historische bebouwing, uitgaanscultuur, een grote hoeveelheid studenten en 'alternatieve' jongeren hebben.¹⁴

Metaal stelt in zijn artikel *Gentrification, an overview* (2007) dat het proces van *gentrification* drie verschillende fasen kent. De eerste fase wordt de 'Artistieke fase' genoemd. Deze wordt gekenmerkt door de instroom van 'alternatieve' jongeren, creatieve professionals en studenten. Deze improviseren woningruimten in de vervallen arbeiderswoningen of creëren 'lofts' in oude fabriekspanden. Vaak zie je in de wijk op dat moment ook een paar galeries verschijnen, maar de rest van de voorzieningen blijven achter. De fase die daarna komt heet de 'Gemengde fase', nu komen ook de culturele middenklassen in de wijk wonen en de instroom van immigranten wordt groter. De huizen worden voor een deel gerenoveerd en men voert kleine ingrepen uit om de infrastructuur van de wijk te verbeteren. Verder zie je de toestroom van nieuw horeca een vlucht nemen, er komen meer galeries, kleine podia, winkels, koffie- en afhaalzaken in de wijk. De laatste fase heet 'Chique fase', de panden worden overgerestaureerd waardoor het er nep uit kan gaan zien. Er komt ook wat nieuwbouw in de wijk en de voorzieningen nemen weer af. Daarvoor in de plaats komen dure delicatessenwinkels, modehuizen en advocatenbureaus de wijk in. De huren gaan omhoog en mensen blijven langer in de wijken wonen.¹⁵ Men denkt vaak dat elke wijk die *gentrification* ondergaat ook daadwerkelijk alle drie de fase zal doorlopen, dit is echter meestal niet het geval. Veel wijken blijven hangen in de 'Artistieke' of 'Gemengde fase'.¹⁶

Jane Jacobs

De hierboven genoemde fase van *gentrification* zijn vrij algemeen. Jane Jacobs publiceerde in 1961 het revolutionaire boek *The Death and Life of Great American Cities*, waarin zij op een heel gedetailleerde manier de stad en zijn inwoners analyseert. Deze inzichten hebben aan de wieg gestaan van de later 'uitgevonden' *gentrification*. De ideeën die Jacobs ventileerde in het boek keerde zich tegen het modernisme dat destijds in Amerika en Europa floreerde. Modernistische planners baseerde zich op theorieën over stedenbouw van rond 1900. Jacobs vatte deze 'orthodoxe' stadsplanning samen als: *Radiant Garden City Beautiful*. Dit staat voor de ideeën van Le Corbusier en zijn *Cité Radieuse*, Howard's *Garden Cities* en de *City Beautiful*

¹⁴ Metaal, 2007, p. 13

¹⁵ Metaal, 2007, p. 7-11

¹⁶ Metaal, 2007, p. 11

beweging uit de VS. Al deze ideeën gingen uit van een utopie waarin de mens in harmonie zou wonen met de natuur, in een sociale gemeenschap omringd door de schoonheid van de nieuwe moderne architectuur. Hierin zouden alle functies, zoals werken, wonen en recreëren van elkaar gescheiden zouden worden. Jacobs vond deze bewegingen gevaarlijk en geloofde dat het unieke stadsleven zo zou uitsterven. Ze was van mening dat deze manier van stadsplanning simpelweg geen rekening houdt met hoe het leven in een stad werkelijk is én wat juist dit echte stadse leven zo aantrekkelijk kan maken.¹⁷ De kracht van haar werk was dat ze als stedenbouwkundige leek (Jacobs had geen stedenbouwkundige opleiding genoten) een heel scherpe en verfrissende observatie maakte van het werkelijke stadsleven. Hierdoor formuleerde ze als eerste de voorwaarden van het welslagen van *gentrification*.

De ideeën van Jane Jacobs hebben veel navolging genoten in de decennia naar het verschijnen van haar boek. Zo zie je vooral haar ideeën over de concentratie, interactie en differentiatie terugkomen in het werk van onder andere Henri Lefebvres (*La revolution urbaine*, 1970), Rem Koolhaas (*Delirious New York*, 1977) en in Richard Florida (*Cities and the Creative Class*, 2005).¹⁸

In haar werk komt het belang van diversiteit in een wijk vaak sterk naar voren. Diversiteit volgens Jane Jacobs is vooral een divers aanbod van functies; wonen, werken, recreëren, winkels etc. Door het diverse aanbod ontstaat er automatisch ook diversiteit van mensen.¹⁹ Om dit te bewerkstelligen moet een wijk volgens Jacobs voldoen aan de volgende vier criteria. Ten eerste moet er een menging zijn van primaire gebruiksfuncties. Hiermee wil ze aangeven dat er altijd minimaal twee functies in een wijk aanwezig moeten zijn, denk hierbij aan; wonen, werken, winkelen en recreëren. Dit heeft als gevolg dat er altijd mensen op straat zijn, er een gemengde bevolking ontstaat en daardoor er een markt ontstaat voor een wijkeconomie. Ten tweede is het volgens Jacobs belangrijk om in kleine bouwblokken te bouwen. Deze kleine blokken zorgen ervoor dat mensen niet altijd dezelfde route lopen waardoor de kruispunten in een wijk geactiveerd worden doordat er altijd mensen zijn. Dit draagt er ook aan bij dat het aantal mensen over de wijk goed verspreid worden. Als derde is het volgens Jacobs ook belangrijk om in een wijk zowel oude als nieuwe gebouwen te hebben. De diversiteit in bebouwing werkt een meer gemengde bevolkingssamenstelling in

¹⁷ Jacobs, 1962, p. 17-25

¹⁸ Christiaanse, 2009, p. 24

¹⁹ Jacobs, 1962, p. 143-144

de hand. De kapitaal krachtigere mensen gaan in de nieuwe gebouwen wonen en de gezinnen met lagere inkomens en creatieveling in de oudere bebouwing.²⁰ Als laatste benadrukt ze dat er in een stad een hoge concentratie van mensen gewenst is, ook dit zorgt voor een constante aanwezigheid van mensen op straat.²¹ Deze diversiteit resulteert volgens Jacobs onder andere in *eyes on the street* waaruit een *social capital* vloeit (*Social Capital* staat voor een informeel sociale netwerken van bewoners).²² *Eyes on the street* is het volgende belangrijke thema in haar werk.

Met de term *eyes on the street* bedoelt Jacobs letterlijk het aantal ogen die op de straat zijn of op de straat gericht zijn, dus zowel de mensen op straat zijn als die er naar kijken vallen hieronder. Als een wijk een divers aanbod biedt aan winkels en voorzieningen heeft dit als gevolg dat er altijd mensen op straat zijn. En wanneer de ruimtes in de huizen gericht zijn op straat door grote ramen etc. zullen ook de bewoners naar de straat kijken. Hierdoor creëert de wijk zelf een gevoel van veiligheid; als er iets gebeurt zijn er meteen veel getuigen met als gevolg dat er daadwerkelijk minder criminaliteit op straat zal zijn.²³

Verder besteedt Jacobs veel aandacht aan de *neighborhood*. Ze onderscheidt hierin drie verschillende categorieën; de straat, de wijk en de stad als geheel. De tweede categorie (de wijk) is belangrijk op economisch niveau. De handel en bedrijvigheid in een wijk komen elkaar tegen op straat. Als men aan de vier criteria voldoet die volgens Jacobs een diverse wijk opleveren, zal ook de wijkeconomie floreren.²⁴ Tevens zal dit resulteren in een creatieve stad omdat er door de grote diversiteit meer nieuwe ondernemingen tot stand zullen komen. Jacobs is er van overtuigd dat er meer innovatieve en creatieve ideeën ontstaan als verschillende sectoren in aanraking komen met elkaar. Ze bestempeld een stad dan ook als 'creatief' als deze ontwikkelingen tot stand brengt en vervolgens continu doorgaat met het bedenken en produceren van nieuwe producten en ideeën.²⁵

De hierboven behandelde thema's zijn lang niet alle thema's waar Jane Jacobs haar gedachten over heeft laten gaan, maar geven wel een goed beeld van haar gedachtegoed. Natuurlijk was niet iedereen enthousiast over haar ideeën. Vrijwel meteen naar het

²⁰ Franke, 2009, p. 11

²¹ Christiaanse, 2009, p. 26

²² Hospers, 2009, p. 71

²³ Jacobs, 1962, p. 29-37

²⁴ Hospers, 2009, p. 70-71

²⁵ Jacobs, 2009, p. 59-60

verschijnen van het boek in 1961 klonken er vaak geluiden over dat ze het alleen vanuit haar eigen ervaring had geschreven en het dus vooral over haar eigen wijk Greenwich Village in New York ging. Dit kritiekpunt is voor een deel onterecht omdat in de jaren daarna is gebleken dat haar theorieën ook op andere vergelijkbare wijken van toepassing zijn.²⁶ Jacobs had geen hoge pet op van de 'orthodoxe' planners uit haar tijd, die vooral mensen naar de suburbs wilden laten verhuizen, maar ze biedt geen concrete oplossing voor dat probleem. Als dit al een echt probleem is? Er zijn ook veel mensen die graag naar de suburbs willen verhuizen. Ze stapt ook wel erg makkelijk over culturele en sociale verschillen van de diverse bevolking heen.²⁷ De kritiek die vandaag de dag nog het meest wordt geuit is dat de bevolking van de wijken waarover Jacobs het heeft eigenlijk vrij homogeen is.²⁸

Maar wat is de betekenis van Jane Jacobs nu? Haar gedachtegoed is nog steeds van groot belang. Een duidelijke verwijzing naar de invloed van haar theorie is dat er in de huidige plannen voor herstructurering vooral gekeken wordt naar de transformatie van bestaande stadswijken en niet meer naar nieuwbouw van wijken. Er is zelfs een nieuwe term voor dit fenomeen, zo heette dit voorheen Stadsvernieuwing en nu noemt men dit Stedelijke vernieuwing.²⁹ Jane Jacobs boek *The Death and Life of Great American Cities* is vooral een pleidooi om de werkelijke stad te bestuderen. Dit is nu ook doorgedrongen bij veel stedenbouwkundigen, ze pleite voor plannen die gebaseerd zijn op de bestaande bewoners en sociale structuren.³⁰ Verder is het opmerkelijk dat de levensstijl van Greenwich Village die Jacobs omschrijft in laatste 50 jaar steeds populairder is geworden onder een steeds groter groeiende groep.³¹ De connectie met de *gentrification* wordt door Simon Franke & Gert-Jan Hospers 'Jacobs voorspelde *gentrification* voordat het woord überhaupt was uitgevonden; zijn snapte dat een samenhangend buurtleven in een heterogene stadswijk niet afhangt van de buurtbarbecue en de koffieochtend, maar juist ook gedijt bij voldoende afstand en onbekendheid.'³² Toch is het pleidooi van Jacobs voor de diverse stad niet door iedereen

²⁶ Franke, 2009, p. 12

²⁷ Franke, 2009, p. 13

²⁸ Reijndorp, 2009, p. 48

²⁹ Franke, 2009, p. 7

³⁰ Franke, 2009, p. 8

³¹ Reijndorp, 2009, p. 49

³² Franke, 2009, p. 9

geaccepteerd, dit is te zien aan het nog steeds ontstaan van woongebieden, bedrijventerreinen, universiteitscampi en winkelcentra die maar in één functie voorzien.³³

Historische golven van gentrification en de huidige situatie.

Jane Jacobs heeft aan de wieg van de huidige ideeën over *gentrification* gestaan. Net als veel andere nieuwe fenomenen verloopt ook *gentrification* volgens Lees, Slater en Wyly in meerder historische golven. Ze onderscheiden vier golven die ze omschrijven in het boek *Gentrification* (2008). De eerste golf ('Classic Gentrification') begon in de vijftiger jaren van de vorige eeuw en duurde tot de globale economische recessie in 1973. *Gentrification* kwam sporadisch voor in de Verenigde Staten, Europa en Oceanië. Het proces werd gestart door pioniers en activisten en de renovatie van de huizen en openbare ruimte werd vaak gefinancierd door de publieke sector. De overheden hadden lange tijd weinig geïnvesteerd in de binnenstedelijke gebieden, deze waren hierdoor erg verslechterd. Zo kon het gebeuren dat deze wijken in de jaren 50 goed opties voor nieuwe investeringen in de eerste *gentrification* golf vormde. Het was in deze periode voor de meeste private investeerders nog te riskant om hier geld in te stoppen.³⁴ Jane Jacobs maakte deel uit van deze eerste golf.

De golf daarna vond plaats in de jaren '70 en '80 van de twintigste-eeuws. Hierin werd het proces van *gentrification* op een grote schaal geïmplementeerd en werden ook andere sectoren, zowel in de cultuur als in de economie, erbij betrokken. Er kwamen meer bedrijven die ook wilden gaan investeren in de vervallen wijken. De Gentrifiers bestonden in deze periode uit een meer rijkere groep van *professionals* die vooral werkzaam waren in de centrale en lokale overheid, industrie of commercie. Een kenmerk van deze golf is de vernieuwde visie op *gentrification*; men ging er vanaf dat moment vanuit dat de opleving van een wijk samen kan/moet gaan met economische en culturele ontwikkelingen. Dit resulteerde in investeringen in galeries en musea.³⁵

De derde golf voltrok zich tussen 1995 en 2001. In deze periode kwam het grote geld echt in aanraking met het *gentrification* proces. Onroerend goed ontwikkelaars trokken dit keer de boot en ook de overheid stond opener en assertiever tegenover deze beweging aan. Zij stimuleerde of financierde de renovaties. Deze golf onderscheidde zich van de

³³ Christiaanse, 2009, p. 25

³⁴ Lees, 2008, p. 175

³⁵ Lees, 2008, p. 175-177

voorgaande golven doordat de grote bedrijven de leiding namen, en minder de gentrifiers. *Anti-gentrification* bewegingen werden meer gemarginaliseerd en *gentrification* ontstond ook in gebieden die verder van het stadscentrum aflaggen.³⁶

Golf nummer vier (de huidige golf) wordt vooral gekenmerkt door het globale karakter, het is een globale trend geworden en speelt zich niet alleen meer in het westen af. Het *gentrification* proces is nu ook te zien in São Paulo, Bangkok, Seoul en Mexico Stad. Daarnaast is *gentrification* een belangrijk politiekspel geworden. Geldstromen in een wijk zijn nu veel nauwer verbonden met de potentie van nationale en globale centra. Ook de versterkte voorkeur van de nationale politiek voor het aantrekken van de meest rijke huishoudens naar deze wijken, en daarbij ook het afbouwen van de sociale programma's binnen de *gentrification* is een kenmerk voor deze fase.³⁷ Hieruit blijkt dat er dus verschillen zijn tussen de denkwijze over *gentrification* nu in vergelijking met het begin. Deze verschillen worden hieronder geïllustreerd aan de hand van een paar hedendaagse personen die hiermee bezig zijn.

De eerste is Lyn Lofland. Volgens haar vormen de stadswijken nu een 'parochiaal' domein, dit is een omgeving waar een specifieke groep haar stempel op de voorzieningen en de omgangsvormen drukt. In het geval van een wijk die *gentrification* heeft ondergaan is dit het parochiale domein van de creatieve klasse en de kenniswerkers. Deze hebben behoefte aan een gedifferentieerde vorm van de stedelijkheid. Er zijn ook andere parochiale domeinen in een stad; van tuinwijk tot Statenkwartier en van de P.C. Hooftstraat tot outlet centre. Waar deze domeinen elkaar overlappen bevinden zich de openbaren ruimte van een stad. Deze domeinen liggen niet vast en verschuiven door de tijd heen.³⁸

De creatieve klasse is een belangrijke gegeven in de *gentrification* benadering. De eerste die hier een invulling aangaf was Richard Florida, daarna is er een discussie ontstaan over de creatieve klasse. In navolging van Paul Rutten geeft Dany Jacobs³⁹ een optelling van de creatieve sectoren waarin de creatieve klassen werkzaam is:

- De kunsten, hieronder vallen de scheppende kunst, musea, galeries en theaters
- Media en entertainment, waaronder uitgeverijen, journalistiek, platenmaatschappijen,

³⁶ Lees, 2008, p. 178-179

³⁷ Lees, 2008, p. 179-187

³⁸ Aalbers, 2007, p. 51

³⁹ Dany Jacobs is geen familie van Jane Jacobs

omroepen, tv- en filmproductiebedrijven , fotografie en bioscopen vallen.

- De creatieve professionele dienstverlening; deze bestaat uit de reclame, vormgeving, modeontwerp en woninginrichting, architectuur, technisch ontwerp en planologie.⁴⁰

Deze benadering van de creatieve klasse wijkt af van de originele definitie van Richard Florida. Bij hem werden jongeren, homo's, Bohemiens, wetenschappers, academici, kunstenaars en ondernemers gezien als creatieve klasse.⁴¹

Er is ook flinke kritiek op *gentrification*. Veel mensen zijn bezorgd dat de oorspronkelijke bewoners hun buurt uitgeprijsd worden en door de instroom van kapitaal krachtigere mensen de variatie van bewoners omlaag gehaald wordt, waardoor de wijk toch weer vrij homogeen wordt.⁴²

Om te kunnen inschatten of *gentrification* wenselijk is voor de Van der Pekbuurt en of dit als startsein kan dienen voor *gentrification* op grotere schaal in Amsterdam-Noord, gaan we het naar het *gentrification* proces van Amsterdam bekijken. In de binnenstad van Amsterdam zijn veel creatieve bedrijven gevestigd, dit zijn vooral een-, twee-, of driepersoonsbedrijven. Deze hebben elkaar nodig en zitten daarom dichtbij elkaar. De creatieve klasse werkt bij deze bedrijven en woont graag in de buurt van hun werk, niet alleen om de korte reistijd, maar ook omdat ze een ruim cultureel kapitaal bezit. Hierdoor willen zij een veelheid van theaters, bioscopen, muziekpodia, ateliers, boekhandels, cafés en restaurants in de buurt hebben. De *gentrification* in Amsterdam is begonnen in de 19e eeuwse gordel en een deel van de gordel '20-'40 is ook het proces ondergaan, of is hier nu nog middenin. Waarschijnlijk zijn nu de gebieden aan de noordelijke zijde van het IJ aan de beurt zijn en daar valt ook de Van der Pekbuurt onder.⁴³ Deze buurt zal in het volgende hoofdstuk verder behandeld worden.

⁴⁰ Jacobs, 2009, p. 57

⁴¹ Lees, 2008, p. XIX

⁴² Christiaanse, 2009, p. 25-26 & Aalbers, 2007, p. 41

⁴³ Havik, 2007, p. 127 -129

2 De Van der Pekbuurt

Dit hoofdstuk gaat in op de Van der Pekbuurt. Deze ligt op de Buiksloterham tussen de Hagendoornweg, de Distelweg, de Ranonkelkade, het Van der Pekplein en de Meidoornweg.

In het eerste deel wordt er gekeken naar het ontstaan van de buurt, het tweede gaat over de ontwikkelingen die er hebben plaats gevonden sinds de oplevering van de buurt en het laatste deel belicht waarom verschillende partijen opnieuw geïnteresseerd zijn in de buurt.

2.1 Het ontstaan van de Van der Pekbuurt

Ontwikkelingen van de noordelijke IJ-oever

Als gevolg van de industriële revolutie in de tweede helft van de 19^e eeuw trokken veel mensen naar de steden. Amsterdam, net als vele andere grote steden, kampte hierdoor met een groot woningtekort. Het centrum was aan het eind van de 19^e en begin 20ste eeuw overvol en de woonomstandigheden van de arbeiders waren slecht. Daarom werd, op initiatief van het gemeenteraadslid Van Nierop, in 1900 een commissie opgericht die als taak kregen een uitbreidingsplan op te stellen voor de Buiksloter- en Nieuwendammerham. In dit rapport uit 1903 kwam het advies om deze plekken te gebruiken voor de herplaatsing van industrie, door de constante groei van de stad in het centrum was komen te liggen. De commissie opperde dat er een wijk voor de gegoede burgers gecreëerd kon worden in het nieuwe gebied, of een wijk voor arbeiders.⁴⁴

De bouw van een wijk voor de hogere klasse zou duur worden, omdat men dan ook het aanleggen van een brug tussen het centrum en Amsterdam-Noord noodzakelijk achtte. Dit was nodig omdat deze klasse in het centrum werkte en ook van het culturele aanbod van het centrum gebruik wilde maken. Als men koos voor een arbeiders wijk zou een veerpont voldoende zijn omdat ze er vanuit gingen dat deze bewoners in de nieuwe industrieën zouden gaan werken en ook geen behoefte hadden aan het culturele vermaak dat het centrum bood. Daarnaast was het een feit dat de woningnood onder de arbeiders hoger was, en dus werd voor de laatste optie gekozen. Het eerste uitbreidingsplan bleek niet werkbaar, waarom is niet bekend, hierdoor werd er in 1913 een nieuw plan vastgesteld. Hierin vestigde de industrie zich vooral langs het IJ en het Johan van Hasseltkanaal. De woningbouw werd hiertussen geplaatst, zo ook de Van der Pekbuurt.⁴⁵

⁴⁴ Swart, 2009, p. 12-13

⁴⁵ Vermeer, 2010, p. 614-615

De belangrijkste industrie die zich in dit gebied, nu Overhoeks, vestigde was de Koninklijke/Shell Groep. Deze bouwde hier in 1913 hun eerste laboratorium. Verder besloeg het gebied een kantoor, een fabriek met ketelhuis, een opslag- en werkruimte, een dienstwoning, het in 1928 gebouwde groter laboratorium genaamd Groot Lab, het Development Lab uit 1940 en de personeelskantine, die nu beter bekend staat als de Tolhuistuin.⁴⁶

De bouw van de Van der Pekbuurt

De Van der Pekbuurt is van zichzelf een interessant studieonderwerp omdat hij in een tijd gebouwd werd waarin de autoriteiten in Amsterdam experimenteerden met de sociale woningbouw. Ze wilde er voor zorgen dat de wooncondities van de arbeiders erop vooruit zouden gaan.

Van der Pek leverde het eerste ontwerp in bij de opdrachtgever, de Gemeentelijke Woningdienst, op 5 februari 1916 [Afbeelding 1]. Het grondgebied van de wijk en de hoofdverkeersaders stonden al vast toen Van der Pek begon met het ontwerp [Afbeelding 2]. Hij mocht geen huizen ontwerpen die meer dan twee woonlagen exclusief zolder hadden. Arie Keppler, destijds directeur van de Amsterdamse Woningdienst, had de droom om ieder arbeidersgezin te huisvesten in een groene en gezonde omgeving.⁴⁷ Dit was dan ook een van de redenen waarom hij een voorstander was van de laagbouw, en hoogbouw vanaf 1919 verboden had. Keppler vond dat de Amsterdamse Woningwetbouw met vier woonlagen zich weinig onderscheidde van de speculatiebouw en wilde hier met deze regeling verandering in aanbrengen. Deze regelgeving gold echter alleen voor woningen die gebouwd werden door de Gemeentelijke Woningdienst en niet voor sociale huurwoningen die gebouwd werden door Woningbouwcorporaties of –verenigingen. Daarom kan het dat er in Plan-Zuid, dat gebouwd werd in dezelfde periode, nog wel hoogbouw te zien is.

Het eerste ontwerp behelsde 560 woningen en maakte deel uit van het 3.500-woningenplan. Dit plan was ontwikkeld om te zorgen voor de bouw van 3.500 arbeiderswoningen in drie verschillende stadsdelen van Amsterdam. Dit plan was opgesteld door de Dienst Publieke Werken (met als hoofd wethouder W. Vliegen), de Dienst Volkshuisvesting (geleid door F. Wibaut) en de Gemeentelijke Woningdienst (onder leiding

⁴⁶ Bureau Monumenten & Archeologie, 2003, p. 17

⁴⁷ Vermeer, 2010, p. 616

van A. Keppler).⁴⁸ Het eerste ontwerp [Afbeelding 1] van Van der Pek omvatte alleen het meest zuidelijke deel van de buurt. Aan de noordkant zou 'kleine' industrie en woningen gebouwd door woningbouwverenigingen komen.⁴⁹

Voor het ontwerp van deze buurt maakte Van der Pek een zestal woningplattegronden, deze staan gepubliceerd in de brochure *Gemeentewoningen Buiksloterham* (1914) waar ook een toelichting in staat van Keppler, 'Omtrent een aantal woningtype is overeenstemming tusschen de architect en mijn dienst. (..) Het geheel moet als één bouwwerk worden uitgevoerd. Door mij is reeds een onderzoek ingesteld naar de prijzen bij massalevering van diverse onderdeelen. Reeds bij het ontwerpen zal met de gangbare afmetingen en constructies der massa-artikelen rekening gehouden worden (...).' [Afbeelding 3] Hieruit blijkt de grote invloed die Keppler op het ontwerp gehad heeft.⁵⁰

Twee van de zes woningtype zullen hier beschreven worden. Er is gekozen voor woningtype J en A omdat deze allebei een woningtype weergeven waarop de rest een variatie is. Allereerst Woningtype J; hier zie je dat de twee woningen beiden een aparte voordeur hebben. De bewoners van het huis op de begane grond gaan via de linker deur naar binnen. Op deze verdieping bevindt zich een woonkamer, twee slaapkamers, een keuken en een closet. Er is een trap die vanuit deze woning naar de eerste verdieping gaat waar nog eens twee slaapkamer zijn. De tweede woning wordt betreden via de rechter deur en gaat via een trap naar de eerste verdieping waar zich een woonkamer, keuken, een wc en een slaapkamer bevinden. Ook deze woning heeft een trap naar de hogere verdieping, hier zijn nog twee slaapkamer en een extra kamer. Dan Woningtype A [Afbeelding 3]; bij dit woningtype gaan de bewoners van de begane grond via de rechter deur het huis binnen. Er bevindt zich op deze verdieping een woonkamer, een keuken, een closet en twee slaapkamers. De bewoners van de verdieping daarboven betreden het huis via de linker deur en gaat meteen omhoog met een trap naar de eerste verdieping waar de woonkamer, keuken, closet en twee slaapkamer zijn. Met een inpendige trap hebben zij ook toegang tot de zolder verdieping met nog twee slaapkamers en een berging. De andere vier woningtype zijn dus een variatie op de twee hierboven omschreven plattegronden en aan de hand hiervan heeft Van der Pek alle woningen ingedeeld.

⁴⁸ Schade, 2010, p. 90 & 93

⁴⁹ Schade, 2010, p. 90 & 92

⁵⁰ Stadsarchief Amsterdam, archief 191, dossier 28

De gezondheidscommissie was niet te spreken over de plattegronden. Ze vonden deze veel te luxueus voor arbeiders. Naar hun mening bestond een arbeiderswoning enkel uit een woonkamer, een woonkeuken met spoelkamertje, enkele slaapkamers en een closet nodig hadden. Belangrijk daarbij was dat deze vertrekken niet te groot mochten zijn, te groten huizen zorgden namelijk niet voor een prikkel aan de arbeiders om hun situatie te verbeteren.⁵¹

Op het eerste ontwerp [Afbeelding 4] staan aan de linkerkant twee gebouwtjes, hier was het 'Scholen Centrum' gepland. Aan de rechterkant van de hoofdstraat zou het bad- en washuis komen en ten noordoosten hiervan het administratiegebouw (dit was ook een openbaar gebouw waarin tevens de bibliotheek en een kleine geneeskundige dienst gevestigd zouden worden). Er stond op dit plan, aan de meest westelijke kant, een clublokaal aangegeven. De plekken voor de winkels en scholen waren in het plan nauwkeurig aangegeven, er zouden 28 winkels op de hoofdweg komen en 12 kleinere winkels door de gehele buurt heen. Verder gaf Keppler aan in zijn toelichting op het ontwerp dat er plek zou zijn voor een markt: 'En dan komt er een markt, of liever gezegd een vensterpleintje, dat zal worden aangelegd in den geest van het Museumplein, een beschaduwd veld met grint dus.'⁵²

Op het moment van ontwerpen was het in Amsterdam een hele gewone zaak om inpandige scholen te bouwen, dit zou er voor zorgen dat men binnen geen last had van het lawaai van de straat, en dan vooral van de straatventers die al schreeuwend hun goederen probeerde te verkopen. In deze buurt heeft Van der Pek naar een ander denkbeeld over schoollocaties gekeken, namelijk die van J. Ingenohl. Hierbij gaat men uit van Schoolparken die afgelegen van de drukke winkelstraten liggen. Dit is terug te zien in het ontwerp. Van der Pek en Keppler hoopten dat de straatventers niet hun route via deze straat lieten lopen, mocht dit wel zo zijn, dan kon de straat tijdens schooluren worden afgesloten. Verder voorzag het ontwerp in meerdere speelplaatsen en twee poortgebouwen waarin waarschijnlijk een politie- en brandweerpost gevestigd zouden worden. Opvallend is dat Van der Pek niet de kruising van de hoofdassen als centrum van de buurt profileerde, maar elk deel een eigen centrale plein gaf.⁵³

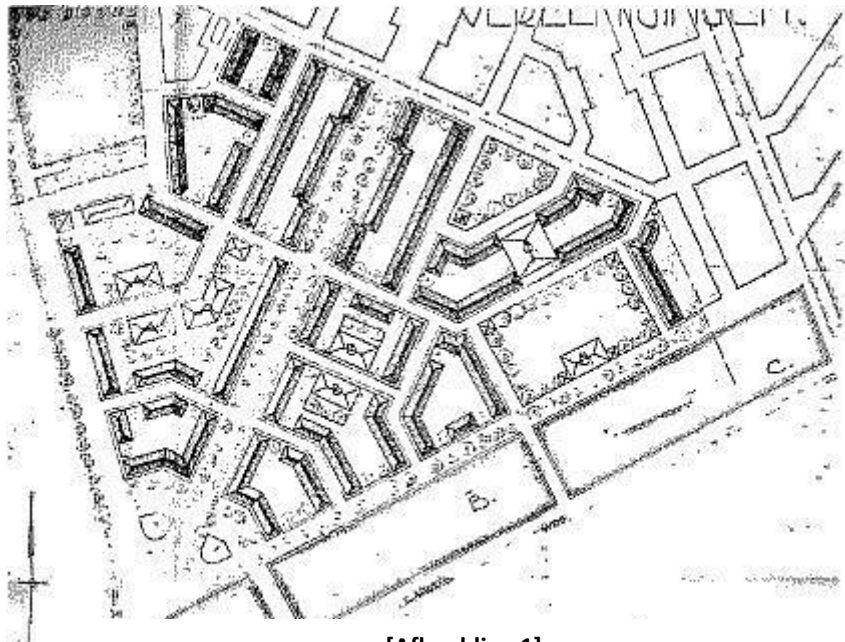
⁵¹ Swart, 2009, p. 73

⁵² Arbeiderswoningen te Amsterdam, 1916, p. 106-108

⁵³ Schade, 2010, p. 92

In maart 1916 ging Wibaut met het ontwerp naar verschillende diensten en vroeg daar om advies, de terugkoppelingen hierop zijn waarschijnlijk de oorzaak van de veranderingen in het ontwerp van 2-8 november 1916 [Afbeelding 5]. De belangrijkste verandering is het verplaatsen van het scholenpark in noordwestelijke richting op een driehoekig terrein waar in twee parallellen bouwvolumes de scholen geplaatst worden. Door deze verandering kwam er ruimte vrij om de gebogen vorm van de entree van de wijk, het huidige Van der Pekplein, te gebruiken als een aanzet voor het waaiervormige zuidelijke deel van het plan. Verder zijn het Administratiegebouw, Bad- en Washuis verdwenen en is de noordelijke grensweg uit het eerste plan rechtgetrokken.⁵⁴

Doordat oorspronkelijk Keppler van plan was om de noordelijke delen van het gebied te laten bebouwen door woningbouwverenigingen, werd dit gebied pas uitgewerkt door Van der Pek midden 1917.⁵⁵ De bouw van het zuidelijkste gedeelte begon in november 1917, de rest van de buurt werd opgeleverd tussen 1918 en 1926. In 1919 kreeg een deel van de straten in de buurt een nieuwe naam, toen werd het entreeplein en de hoofdstraat naar de dan inmiddels overleden Van der Pek vernoemd.⁵⁶

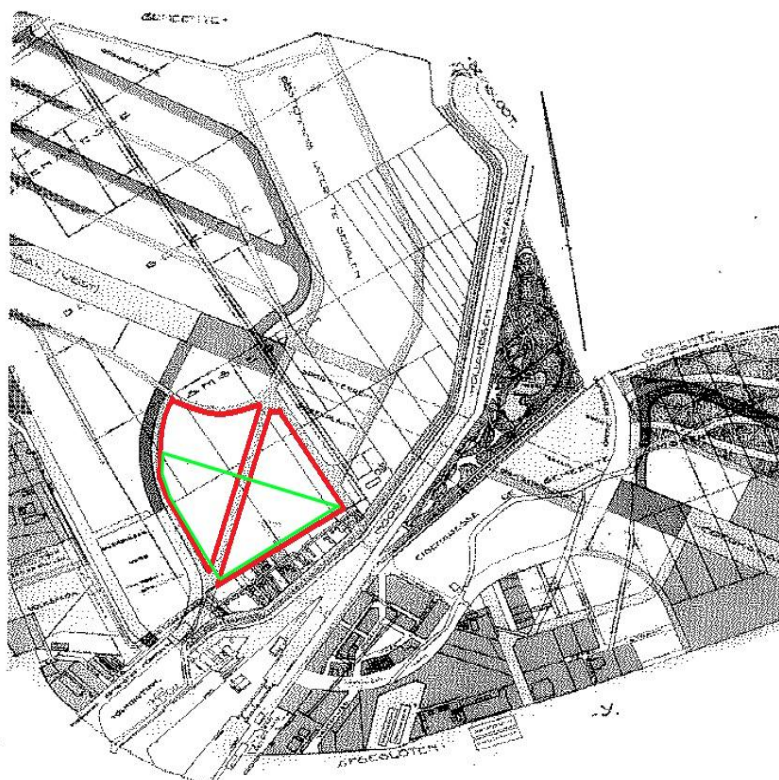
[Afbeelding 1]

Eerste ontwerp met alleen het Zuidelijkste deel van de huidige buurt. J.E. van der Pek februari 1916. De locatie van dit ontwerp is in [afbeelding 2] met een groene lijn aangegeven

⁵⁴ Schade, 2010, p. 92

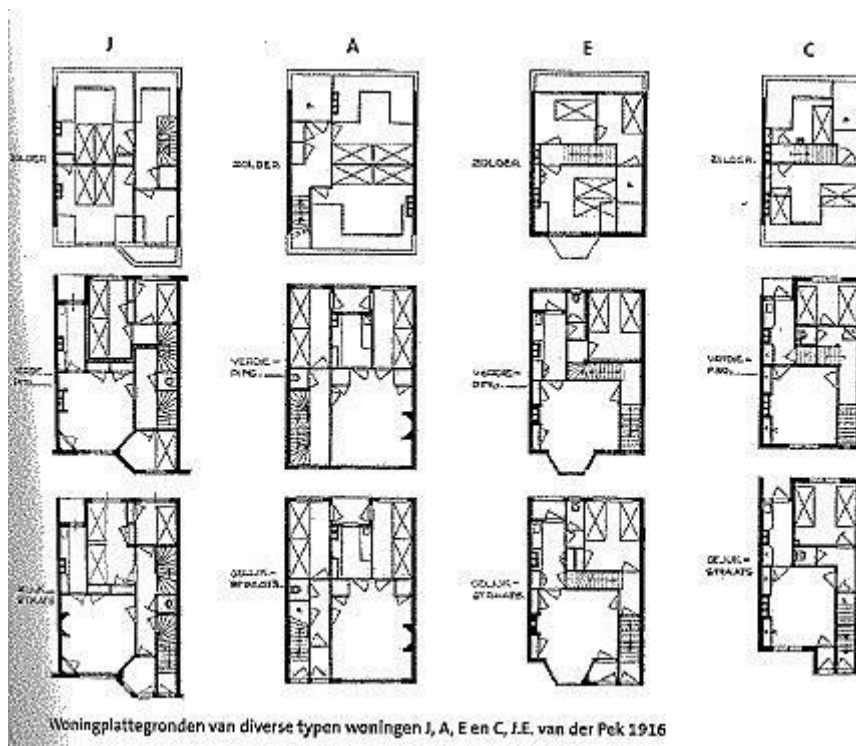
⁵⁵ Schade, 2010, p. 92

⁵⁶ Schade, 2010, p. 93

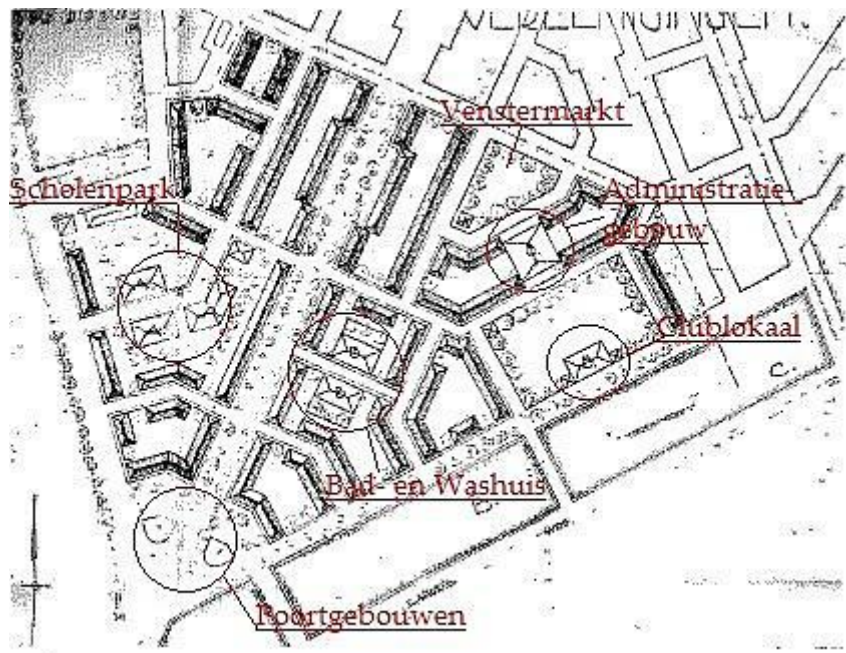
[Afbeelding 2]

Bestemmingsplan van Amsterdam-Noord met de contouren van de latere Van der Pekbuurt, 1914. Met de rode lijn zijn de contouren van de huidige buurt aangegeven, de groene lijn geeft de contouren van het eerste ontwerp aan.

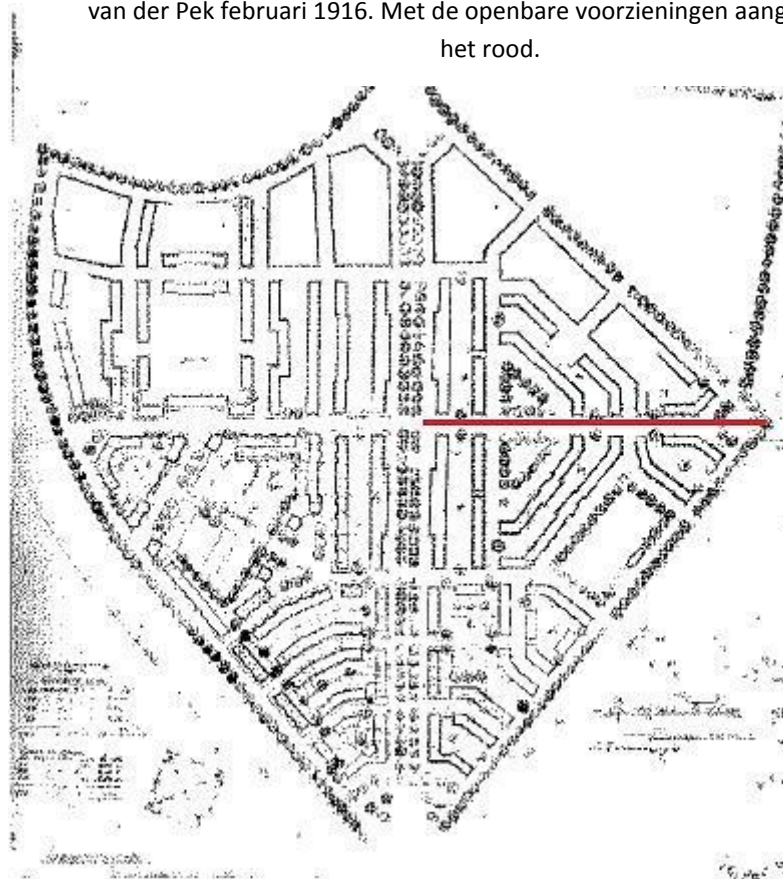
[Afbeelding 3]

Woningplattegronden van diverse typen woningen J, A, E en C. J.E. van der Pek 1916.

[Afbeelding 4]

Eerste ontwerp met alleen het Zuidelijkste deel van de huidige buurt. J.E. van der Pek februari 1916. Met de openbare voorzieningen aangegeven in het rood.

[Afbeelding 5]

Kaart van de bebouwing in 1924 met in het rood aangegeven; het rechte trekken van de straat die zorgt voor een horizontale as.

Het eindresultaat in 1926

Toen alles in 1926 af was telde de Van der Pekbuurt 1.399 woningen.⁵⁷ Zoals hierboven al eens eerder is genoemd vormt de Van der Pekstraat de hoofdas van de buurt, deze wordt gekruist door de Heimansweg en samen verdelen zij de buurt in vier delen. Aan alle einden van dit stratenkruis ligt een plein. Middenin de vier sub-buurten kwam ook een centraal plein en de winkels werden bijna allemaal aan de twee hoofdwegen gesitueerd.⁵⁸ Zowel de hoofdwegen als de pleinen waren door Van der Pek benadrukt door de beplanting, voornamelijk bomenrijen [afbeelding 6]. Ook de hele buurt werd door Van der Pek omringd door een bomenrij.⁵⁹

Het is opvallend dat vier woonblokken aan de hoofdweg wel drie lagen en een zolder hebben, vooral omdat juist Keppler daar zo'n tegenstander van was. Dit werd echter goed gekeurd door de bouwverordening omdat er zich op de begane grond winkels bevonden en er zo technische gezien maar twee woonlagen waren gebouwd. Door de breedte van deze weg en de toch hogere bouw oogt de Van der Pekstraat niet als een, door Keppler en Van der Pek zo gewenste Parkstraat.⁶⁰ Wie de doorslag heeft gegeven voor het afzien van laagbouw in dit stuk is niet bekend. Wel is weten we dat vooral Keppler erg tegen de hoogbouw was, maar wellicht was het creëren van een groot aantal woningen voor arbeiders belangrijker dan overal strak vast te moeten houden aan de laagbouw.

De buurt bestaat uit 26 bouwblokken.⁶¹ Deze zijn niet helemaal gesloten, maar makkelijk te bereiken door een netwerk van achterpaden.⁶² De meeste binnenterreinen zijn verdeeld in individuele tuinen [afbeelding 7], maar negen hadden gemeenschappelijk groen [afbeelding 8].⁶³ Het realiseren van achterpaden, ook wel *Alley's* genoemd door Van der Pek en Keppler, was niet gebruikelijk in Amsterdam in die tijd. Toch leek het de architect en opdrachtgever een goed idee, al moesten deze paden wel extra verhoogd worden door de drassige grond.⁶⁴ In dit soort aspecten zie je de invloed die het gedachtegoed van de *Garden City* heeft gehad op Van der Pek. Hierbij was het van belang dat het goede van de stad

⁵⁷ Swart, 2009, p. 73

⁵⁸ Vermeer, 2010, p. 676

⁵⁹ Schade, 2010, p. 93

⁶⁰ Schreijnders, 1991, p. 148

⁶¹ Schade, 2010, p. 93

⁶² Vermeer, 2010, p. 676

⁶³ Schade 2010, p. 95

⁶⁴ Schade 2010, p. 93

(sociaal leven en werk) met het goede van het platteland (frisse lucht en natuur) gecombineerd werd. Om dit te kunnen bewerkstelligen was zonering erg belangrijk. In de originele tuinstad van Howard was de indeling als volgt: de openbare gebouwen lagen in het centrum rondom een groot park met daarachter de woongebieden. In het midden van de woongebieden bevond zich een groene ring waar de school in stond. Aan de rand van de tuinstad lag de industrie met aangrenzend een spoorlijn en de boerderijen.⁶⁵ Voor een deel zie je dit terug komen in de Van der Pekbuurt; bijvoorbeeld in de aandacht voor het 'groen', de zonering waarbij het winkelgebied en de scholen gescheiden worden van de rest van de buurt en het afsluiten van de industrie, die net buiten de buurt lang.

De buurt straalt een echt architectonische eenheid uit, dit komt omdat de architect overal dezelfde opzet heeft gebruikt, met de zelfde vormen, stenen en kleuren. Zo zijn voor alle daken rode dakpannen gebruikt, met vaak een wolfeinden. Toch is de buurt niet saai. Van der Pek heeft de buurt verlevendigd door het laten uitspringen van de portalen uit de rooilijn, dit maakt het ook mogelijk om kleine voortuintjes aan te leggen [afbeelding 9]. En de horizontale lijnen van geel geglazuurde bakstenen zorgen voor de opleving van de gevels.⁶⁶

Zoals al eerder uitgelegd zijn er voor de buurt zes verschillende woningplattegronden getekend, die overal in de buurt afgewisseld zijn toegepast. Bij de woningen die een trap hebben naar een hogere verdieping heeft Van der Pek om geluidsoverlast te voorkomen de kamers op een andere verdieping voorzien van dubbele muren.⁶⁷ Wat ook bijzonder is aan de woningplattegronden, is dat Van der Pek er voor gezorgd heeft dat elke huis zijn eigen voordeur aan de straat heeft. Dit gaf een gevoel van eigenwaarde, en was nog heel ongebruikelijk voor woningwethuizen.⁶⁸ Dit gevoel van eigenwaarde legt Nancy Stieber nog verder uit in haar boek *Housing Design and Society in Amsterdam* (1998). Volgens haar wilde de arbeiders in huizen wonen die zoveel mogelijk leken op de vrijstaande en autonome middenklasse villa. Ze wilde niet hun voordeur delen met andere bewoners, maar een voordeur voor zichzelf en dan het liefst een die ook niet meteen op de straat uitkwam. Naast de reden dat ze hierdoor zich echt huizen bezitters konden voelen had de voorkeur voor een eigen voordeur ook te maken met het gevoel van

⁶⁵ Hall, 2002, p. 87-141

⁶⁶ Vermeer, 2010, p. 677

⁶⁷ Vermeer, 2010, p. 677

⁶⁸ Schade, 2010, p. 162

veiligheid. Als je een voordeur moet delen met meerder mensen kan je op de trap vreemde mensen tegen komen en is de deur niet altijd op slot. Ook het schoonhouden en de orde bewaren in de openbare trappenhuizen bleek niet gemakkelijk. Daar kwam ook nog eens bovenop dat een deel van de hervormers ook bang waren voor immoreel gedrag tussen bewoners van verschillende woningen op de openbare trap. Dit omdat het niet gebruikelijk was voor deze tijd om mensen van het andere geslacht, die niet tot jou gezin behoorden ergens in zo'n beschermde omgeving tegen te komen.⁶⁹

[Afbeelding 6]

Van der Pekplein. Hier is goed de middenberm te zien met de dubbele rij beplanting.

⁶⁹ Stieber, 1998, p. 139-140

[Afbeelding 7]

Binnentuin met individuele tuinen in de Van der Pekbuurt.

[Afbeelding 8]

Binnentuin aan de Hagedoornweg met gemeenschappelijk groen.

[Afbeelding 9]

Begoniastraat. Hier zijn de kleine voortuintjes goed te zien.

2.2 De ontwikkelingen sinds de oplevering tot nu.

Dit deel is opgedeeld in twee delen. Eerst komen de ontwikkelingen vanaf de oplevering aan bod en daarna de huidige ontwikkelingen.

Ontwikkelingen vanaf de oplevering

De buurt had na de oplevering nog een lange tijd een goede reputatie. Mensen, en vooral bewoners van semi-permante noodwoningen, wilde graag naar de Van der Pekbuurt verhuizen. De buurt heeft deze reputatie niet tot vandaag de dag kunnen behouden.⁷⁰

Er hebben zich in de buurt ook fysieke veranderingen voltrokken. Zo zijn bijvoorbeeld in 1930 de toegangspoorten naar de tuinen van de huizen rondom het Jac. P. Thijsenplein gesloten (voorheen Eschdoorn- en Heimansplein geheten). De bewoners van dit

⁷⁰ Swart, 2009, p. 74

stuk ondervonden veel overlast van spelende kinderen in de tuinen en daarom is besloten om ze niet meer publiek te maken.⁷¹

De buurt heeft een flinke klap opgelopen in de tweede wereldoorlog. Het geallieerde leger had op 17 juli 1943 een bombardement gepland op de Fokkerfabriek gelegen aan de Papaverweg. Dit bombardement mislukte, waardoor alle 440 brisant bommen op de Van der Pekbuurt terecht kwamen. Er vielen ongeveer 150 à 200 doden en veel huizen waren beschadigd of totaal vernield. Zo ook de nummer 41 tot en met 57 van de Van der Pekstraat. Ondanks dat er een grote economische crisis heerste na de oorlog is men toch snel met de herbouw van de buurt begonnen. G.J. Rutgers ontwierp de vervangende woningen voor de Van der Pekstraat, deze waren gereed in 1948 en hij heeft geprobeerd om ze volledig af te stemmen op het originele ontwerp van Van der Pek.⁷²

Het valt op dat het scholenpark is verdwenen. Rond 1930 waren er veel minder kinderen in de buurt dan gedacht, de scholen konden dus niet gevuld worden. Dit kwam niet alleen door het dalende aantal kinderen, maar ook door de bouw van een katholiek scholen complex aan de noordoostkant van de buurt. Daar kwamen als reactie ook nog eens drie openbare scholen bij, om te voorkomen dat de bewoners van de buurt hun kinderen naar de katholieke school zouden sturen omdat die dichterbij was. Hierdoor werd het aanbod van scholen veel te groot voor het gebied en werden de scholen in de Van der Pekbuurt gesloten. Toen deze in de tweede wereldoorlog ook werden getroffen door de bombardementen zijn deze vervangen door een reeks woningen van de hand van architect J.F. Berghoef. De bouwwijze van deze paar straten is veel modernistischer en heet Nemavo-Airey. Dit is een systeembouwmethode die is ontstaan in Engeland, hierbij werd veel gewerkt met prefab onderdelen. [afbeelding 10] Berghoef heeft deze methode toegepast omdat er na de Tweede Wereldoorlog een grote woningnood heerste. Hij was niet helemaal overtuigd over het succes en duurzaamheid van Nemavo-Aireybouw, maar hij redeneerde net als de overheid; dat er door een groot tekort aan geschoolde bouwvakkers en ambachtslieden gezocht moest worden naar een andere manier om de woningvoorraden weer snel op pijl te krijgen.⁷³

⁷¹ Swart, 2009, p. 74

⁷² Vermeer, 2010, p. 676

⁷³ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012 & Nederlands Architectuurinstituut, website NAI, 18 april 2012

Op de tekeningen van Van der Pek heeft hij ook duidelijk de beplanting van de buurt aangegeven. Na de oplevering had de Van der Pekstraat een grote middenberm van gras waar een dubbele rij bomen opstond. Deze berm is weggehaald waardoor de straat meer verkeer kon faciliteren. Deze ingreep was nodig omdat de pont van de Buiksloterham ook auto's van en naar het centrum bracht, hierdoor werd deze straat een drukke verkeersader. Sinds de pont geen auto's meer over vaart is de rust teruggekeerd, alleen is de infrastructuur hier niet weer opnieuw op aangepast.

Zoals hierboven al genoemd is heeft de Van der Pekbuurt zijn goede reputatie niet vast weten te houden, dit is deels veroorzaakt door achterstallig onderhoud. De slechte staat van de huizen resulteerde midden jaren '90 in herstelwerkzaamheden midden jaren 90/ Er is toen gekozen voor herstel van de woningen en woonomgeving in plaats van modernisatie. Dit op verzoek van de bewoners, als er gemoderniseerd zou worden zouden de huren omhoog gaan.⁷⁴

[Afbeelding 10]

Geraniumweg. Nemavo-Airey woningen ontworpen door J.F. Berghoef.

⁷⁴ Swart, 2009, p. 74

Ontwikkelingen rondom de Van der Pekbuurt:

De Van der Pekbuurt staat niet op zichzelf, de ontwikkelingen in het gebied rondom de buurt zijn belangrijk voor de Van der Pekbuurt. De interesse van verschillende partijen in deze buurt is niet iets van de laatste tijd, maar gaat verder terug. Bijvoorbeeld het Bureau Monumenten en Archeologie van de Gemeente Amsterdam. In 1998 is de Van der Pekbuurt via het 'Monumenten Selectie Project' geselecteerd om een 'Beschermd Stadsgezicht' te worden. Deze nominatie is nog niet verzegeld omdat er vanuit de politiek veel geluiden tegen deze benoeming waren. De voornaamste reden hiervoor was dat de eigenaar van een 'Beschermd Stadsgezicht' de huur met 15% mag verhogen als deze kan aantonen dat er meer geld wordt uitgeven aan het onderhoud. Bureau Monumenten en Archeologie van Amsterdam vond het echter zo belangrijk om deze buurt wel de beschermde status te geven dat ze in onderhandeling met Ministers Van der Laan zijn gegaan om deze 15%regeling af te schaffen. Dit is niet gelukt omdat het volgens de minister om te weinig huizen zou gaan en het daarom niet de moeite waard was om hiervoor de wet te veranderen.⁷⁵

Het 'Monumenten Selectie Project' waardoor de buurt een nominatie heeft ontvangen is een onderdeel van een traject dat de Rijkdienst van Monumentenzorg in de jaren 80 is begonnen om 'Jongere Bouwwerken' van de periode 1850-1940 aan te kunnen wijzen als monumenten. De eerste stap in dit proces droeg de naam 'Monumenten Inventarisatie Project' kort ook wel MIP genoemd.⁷⁶ MIP is gestart in 1987 en dit was enkel een inventarisatie van 'Jongere Bouwkunst' in Nederland. Aan vermelding op deze lijst zijn geen rechtsgevolgen verbonden.⁷⁷ Nadat deze lijst tot stand was gekomen is men hiervan de meest waardevolle gebouwen gaan nomineren voor een plaats op de Rijksmonumentenlijst. Dit proces heet het 'Monumenten Selectie Project' (MSP) en is in 1993 begonnen.⁷⁸ Wanneer een gebouw op deze lijst wordt geplaatst begint het proces om het bouwwerk daadwerkelijk onder de Monumentenwet te laten vallen, en er zo ook rechtsgevolgen aan te verbinden.⁷⁹ Niet alleen individuele gebouwen worden op deze manier beschermt, maar ook stads- en

⁷⁵ Interview Jouke van der Werk, 27 maart 2012

⁷⁶ Rijkdienst voor de Monumentenzorg, 1991

⁷⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1995-1996

⁷⁸ Rijkdienst voor de Monumentenzorg, 1991

⁷⁹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1995-1996

dorpsgezichten worden aan de lijst toegevoegd. Dit werd besloten om ervoor te kunnen zorgen dat het historische karakter van deze gebieden veiliggesteld konden worden.⁸⁰

Ook de Dienst Ruimtelijke Ordening van Gemeente Amsterdam is al langer met de Van der Pekbuurt en de gebieden daarom heen bezig. Zoals in Hoofdstuk 1 al benoemd is zijn er in Amsterdam al verschillende stadsdelen het proces van *gentrification* ondergaan. Dit begon in de negentiende-eeuwse gordel en breidt zich steeds verder uit, via de gordel '20-'40, zodat nu ook delen in Amsterdam-Noord aan de beurt zijn.⁸¹ De focus op noord is al te lezen in het *Structuurplan Amsterdam 2000* (2000) en *Panorama Noord: Toekomstvisie Amsterdam-Noord* (2001). Hierin wordt als doel gesteld dat er een transformatie moest plaatsvinden op de Noordelijke IJ-oeveren waarbij men moet kiezen voor 'stedelijkheid' en het gebied wou laten ontwikkelen tot een 'grootstedelijk kerngebied' in een periode van 30 jaar.

⁸² Dit wilde ze bereiken door het vergroten en verbeteren van de woningvoorraden, meer ruimte te creëren voor wonen in gemene milieus, het realiseren van een hogere dichtheid en er moet plek geboden worden aan 'Broedplaatsen' op de Noordelijke IJ-oeveren.⁸³ Onder 'Broedplaatsen' verstaat de Dienst Ruimtelijke Ordening van Stadsdeel Amsterdam Noord het volgende: 'Broedplaatsen zijn plekken waar innovaties en ontwikkelingen in bedrijven, podiumkunsten of beeldende kunsten ontstaan en gedijen. Ze ontwikkelen zich meestal spontaan in oude goedkope ruimtes of gebouwen die op de nominatie staan voor stedelijke vernieuwing, en ze zijn tijdelijk van aard. Het is moeilijk om broedplaatsen te handhaven in gebieden waar de waarde van de grond sterk stijgt. Functies kunnen daar wel worden beschermd, maar verliezen dan meestal snel hun broedplaatskarakter. De grootschalige transformatiegebieden bieden de beste kans voor het vinden van nieuwe (tijdelijke) locaties voor broedplaatsen of pioniersgebieden.'⁸⁴

In het '*Structuurplan Amsterdam 2000*' wordt het Shell-terrein al individueel behandeld, de Van der Pekbuurt daarentegen niet. Maar de buurt valt wel onder de Noordelijke IJ-oeveren. Dit betekent dat de ogen van DRO al voor 2010 waren gericht op dit deel. Pas in de '*Structuurvisie: Amsterdam 2040*' (2011) wordt de Van der Pek los behandeld.

⁸⁰ Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Website *Cultureelerfgoed*

⁸¹ Havik, 2007, p. 127-129

⁸² Dienst Ruimtelijke Ordening, 2000, p. III & Stadsdeel Amsterdam Noord, 2001, p. 4

⁸³ Dienst Ruimtelijke Ordening, 2000, p. III & 32-33

⁸⁴ Dienst Ruimtelijke Ordening, 2000, p. 37-38

De plannen die door de DRO al sinds 2000 benoemd worden voor de gebieden rondom de Van der Pekbuurt zijn nu in volle gang. De gebieden ten zuiden en westen van de buurt worden goed onderhanden genomen en vallen onder te verdelen in de volgende projecten; Buiksloterham, Overhoeks en de Tolhuistuin.

De Buiksloterham is een (voormalig) industriegebied, gelegen op het meest noordelijke deel van het overzichtskaartje [afbeelding 11]. Hier wil de Gemeente Amsterdam tot 2030 2.700 woningen bouwen waarvan 30% sociale huurwoningen zullen zijn. Door particulieren worden er nog 2.000 woningen bij gebouwd. Het streep punt voor dit gebied is om een gemengd woon-werkgebied te maken met mensen van verschillende achtergronden die dichtbij hun werk willen wonen, of zelfs hun werk aan huis hebben. Er zijn hier nu 3.000 arbeidsplaatsen en dit moeten er ongeveer 10.000 worden. Men wil vooral creatieve ondernemers aantrekken uit de nautische, creatieve en mediabranche en daarbij ook een kenniscentrum creëren dat aansluit op het nieuwe Shell Technology Centre in het aangrenzende Overhoeks.⁸⁵

Overhoeks is het voormalige Shellterrein meteen aan de overkant van het IJ [afbeelding 11]. Shell heeft al zijn activiteiten nu ondergebracht in een nieuw Technology Centre waardoor er plek is vrijgekomen voor andere activiteiten. Wel blijven de Shell Toren, (nu beter bekend als de Overhoeks toren), en het Grootlab van Shell bestaan, deze krijgen beide een andere invulling. Het streven is om dit stuk te ontwikkelen tot een woon- en werkgebied met faciliteiten⁸⁶ die daarbij horen, zoals horeca en detailhandel. Dit wil men bereiken door hier ongeveer 2.200 appartementen te realiseren waarvan 20% bestemd is voor zowel de sociale huurmarkt als studentenhuisvesting en 80% voor de marktsector, bestaand uit huur- en koopwoningen. Door deze aanpak wil men een gevarieerd aanbod en een aantrekkelijke vestigingsplek voor bedrijven creëren.

Dit Overhoeksplan zelf is onder te verdelen in verschillende delen. Zo komt er een residentie kwartier; dit wordt een rustige woonomgeving geïnspireerd op de Engelse en Amerikaanse Universiteitscampussen waarbij veel gebruik gemaakt gaat worden van hoogbouw met binnenhoven. Een ander deel van het plan is de zogenaamde Strip; dit wordt

⁸⁵ Gemeente Amsterdam. Website *Noordwaarts*.

⁸⁶ De volgende voorzieningen worden gerealiseerd in dit gebied: detailhandel, winkels voor de dagelijkse behoeften, restaurants en cafés, een hotel, een school met voor- en naschoolse opvang, kinderopvang, peuterspeelzaal en speelplekken. Dit alles omringd door veel groen en water.

een langgerekte strook haaks op het IJ waarin wonen, werken en stedelijke voorzieningen worden gecombineerd. Zowel de Overhoeks toren als het Grootlab gaan onderdeel uitmaken van deze Strip. Ook het nieuwe Shell Technology Centre Amsterdam staat in Overhoeks. Het grenst aan de oostkant aan de Grasweg en aan de westkant aan het IJ. Verder is men van plan om een Oeverpark en een Scheg aan te leggen. Het Oeverpark wordt een stadspark met groot groen en zonterrassen aan de oever van het IJ. De Scheg komt tussen de appartementen gebouwen van het Residentie kwartier en de Strip te liggen, ook deze krijgt de uitstraling van een stadspark. En natuurlijk ligt ook het onlangs geopende filmmuseum Eye is in Overhoeks, dit gebouw bevat 4 filmzalen, 2 expositieruimtes, een café en een museumwinkel.⁸⁷

De laatste belangrijke ontwikkeling in de directe omgeving van de Van der Pekbuurt is de zogenaamde Tolhuistuin. Dit project is gevestigd in het voormalige bedrijfsrestaurant van Shell en bestaat uit een paviljoen, een park en drie kleinere gebouwen. De Tolhuistuin ligt tussen de Van der Pekbuurt en Overhoeks in [afbeelding 11]. Het huisvest nu kantoren en werkruimtes voor onder andere kunstenaars, architecten en designers en zal uiteindelijk een vrijplaats voor alle vormen van de kunst moeten worden. Het hoofdgebouw wordt sinds 2010 verbouwd, de verwachte openingsdatum voor het gehele complex is nog niet bekend, maar de tolhuistuin is al drie zomers open voor publiek en heeft in die tijd met verschillende culturele programma's al 50.000 bezoekers getrokken.⁸⁸

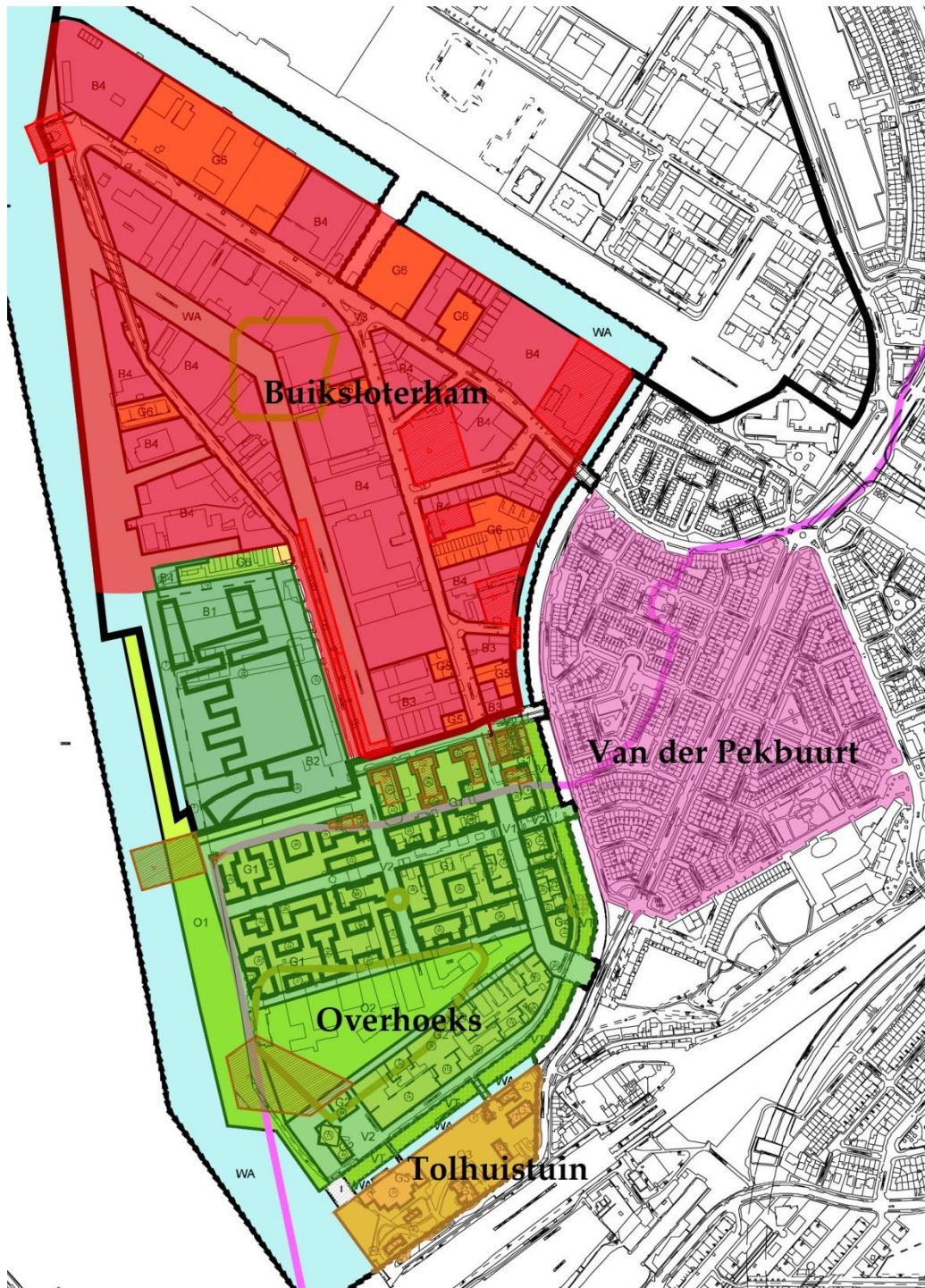
Uit al deze ontwikkelingen kan opgemaakt worden dat de Gemeente Amsterdam en vele bedrijven grote plannen hebben voor dit gebied en er hoge verwachten van hebben. Door de ontwikkelingen in dit gebied wordt het wonen en werken in de Van der Pekbuurt naar verwachting aantrekkelijker omdat er meer voorzieningen en werkgelegenheid in de buurt zal komen.

Deze visie vanuit de gemeente Amsterdam op de buurt staat niet in lijn met de oorspronkelijke. De buurt was bedoeld voor de arbeiders, en daarom werd er bijvoorbeeld ook niet gekozen voor een brug tussen de Buiksloterham en het centrum van Amsterdam. Door het gebied nu te ontwikkelen tot een gebied voor de economisch middenklasse wordt uiteindelijk toch nog het advies uitgevoerd dat de eerste commissie in 1903 voor de buurt

⁸⁷ Gemeente Amsterdam. Website *Noordwaarts*.

⁸⁸ Stichting Cultuur aan het IJ. Website *Tolhuistuin*.

gegeven had, alleen dan zonder de infrastructuur aan te passen.⁸⁹ In het volgende hoofdstuk wordt bekeken hoe de andere betrokken partijen over de toekomst van de buurt denken. Willen zij net als de gemeentelijke diensten de buurt gentrificeren? Of hebben ze andere plannen voor de Van der Pekbuurt?

[Afbeelding 11]

Overzicht projecten rondom Van der Pekbuurt.

⁸⁹ Swart, 2009, p. 12-13

3 De visies van de verschillende partijen op de toekomst van de Van der Pekbuurt

Zoals al eerder vermeld zal in dit hoofdstuk aandacht besteed worden aan alle verschillende partijen die betrokken zijn bij de Van der Pekbuurt en hun visies op de toekomst van de buurt. Eerst zal de visie van Ymere behandeld worden, daarna die van de bewoners en als laatst komt de visie van de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam namens de Gemeenteraad Amsterdam aan bod.

3.1 De visie van woningcorporatie Ymere

Ymere is vanaf 2004 eigenaar van bijna alle woningen in de Van der Pekbuurt. Sinds de overdracht van het eigendom van de Gemeente Amsterdam naar Ymere is het eigenlijk meteen al duidelijk dat de Van der Pekbuurt een grote renovatie moet ondergaan. Ymere is sinds die tijd bezig met het ontwikkelen van een visie en een plan voor de buurt. Ymere noemt zichzelf een maatschappelijke ondernemer en is vooral actief in Amsterdam, Almere, Haarlem, Haarlemmermeer, Leiden en Alkmaar. Ze investeren in huurhuizen, koopwoningen, winkels, bedrijfspanden en maatschappelijk vastgoed zoals scholen, zorgcomplexen en buurtcentra. Ze proberen volgens eigen zeggen altijd nauw samen te werken met de overheid en ondernemers in de buurt.⁹⁰ De plannen voor de Van der Pekbuurt zijn nog steeds onzeker. Daarom wordt hieronder in drie stappen naar de visie van Ymere gekeken. Eerst wordt ingegaan op de publicatie uit september 2007 *Sociaal plan, voorbeeldproject van der Pekbuurt*. Daarna zal er ingegaan worden op de publicatie uit april 2011 *Ymere informeert*. Deze eerste twee publicaties zijn van belang omdat hier de basis van alle plannen van Ymere voor de buurt uit voort komen. Hierna zal de visie die in de publicatie *Een tweede leven voor de Van der Pek* naar voren komt en de huidige visie bekeken worden.

Sociaal plan, voorbeeldproject Van der Pekbuurt

In de publicatie *Sociaal plan, voorbeeldproject Van der Pekbuurt* (2007) schrijft Ymere dat het doel van de renovatie meer woningdifferentiatie aanbrengen in de buurt is. De woningen moeten naar de renovatie 25 jaar goed bewoonbaar zijn. Hiervoor benoemde Ymere een onderzoeksgebied waarin een voorbeeldproject van start zou gaan. In dit plan gaat Ymere er vanuit dat woningen alleen gerenoveerd kunnen worden wanneer de onder- en

⁹⁰ Ymere. Website Ymere. *Wonen, leven, groeien*.

bovenwoning vrij zijn. Om dit te bereiken willen ze niet overgaan op gedwongen verhuizing, maar alleen van vrijwillige verhuizing. Ze willen in de te renoveren panden verschillende type woningen realiseren voor sociale huur, duurdere huur en koop. Dit wil Ymere bereiken door een mix van beneden- en bovenwoningen en samenvoegingen te creëren. Als deze voorbeeldprojecten klaar zijn kan iedereen in de woningen komen kijken en op basis van de resultaten hiervan wordt een aanpak voor de rest van de buurt geformuleerd.⁹¹

Ymere Informeert

De publicatie '*Ymere informeert*' werd in april 2011 uitgegeven om de bewoners van de buurt op de hoogte te stellen van de plannen van Ymere. Hierin staat te lezen dat Ymere naar een technische onderzoek heeft moeten concluderen dat alle woningen moeten worden aangepakt. Het plan dat Ymere hier presenteert komt neer op het volgende: eerst zullen de twee geselecteerd voorbeeldblokken (leegstaande blokken op de Van der Pekstraat en de Begoniastraat) gerenoveerd worden als deze klaar zijn gaan ze in overleg met de bewoners een strategie bedenken voor de rest van de wijk. Deze gaan ze dan toepassen in het onderzoekgebied ten zuiden van de Jasmijnstraat **[afbeelding 12]**. En pas na 2020 wordt de rest van de buurt onderhanden genomen.⁹² Een groot verschil met de plannen uit 2007 is dat Ymere nu niet meer gelooft dat renovatie per woning kan gebeuren maar alleen per blok.

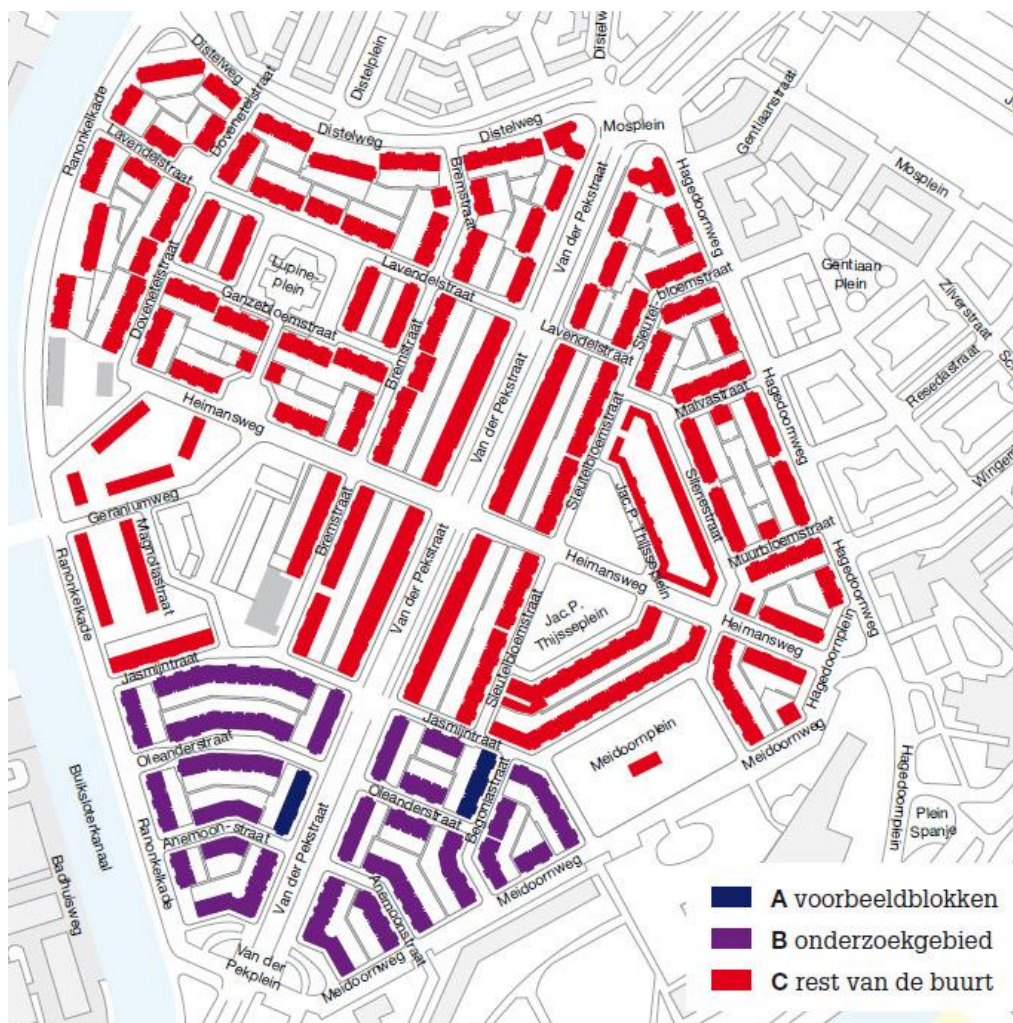
Volgens Ymere zijn de woningen in een heel slechte staat, ze zouden vochtig zijn, veroorzaakt door optrekkend vocht en slechte ventilering, het afvoersysteem van grondwater functioneert slecht, de woningen zijn niet goed geïsoleerd en de draagkracht van de huidige fundering kan een renovatie niet aan. Ymere schat de kosten voor de renovatie tussen de €150.000,- en €200.000,- per woning, dit valt hoger uit dan gedacht en hierdoor overweegt Ymere ook sloop/nieuwbouw als optie voor deze buurt.⁹³ Als ze de woningen gaan renoveren moet het volgende gebeuren: er moeten nieuwe vloeren, waterafvoersystemen en mechanische ventilatie in, het moet geïsoleerd worden, groot onderhoud gedaan worden en extra funderingspalen geplaatst worden. Sloop is volgens Ymere niet veel goedkoper, maar levert in hun ogen wel betere woningen op. De

⁹¹ Ymere, 2007, p. 4-5

⁹² Ymere, 2011, p. 1 & 4

⁹³ Ymere, 2011, p. 2-4

nieuwbouw woningen zouden wel in het karakter van de wijk moeten blijven passen. Met deze strategie wil Ymere de wijk 'gemengder' maken, dit betekent dat er niet alleen sociale huurwoningen komen, maar ook duurdere huurwoningen en koopwoningen. Ze benadrukken dat 50% van het onderzoeksgebied ook na de uitvoering van het plan sociale huurwoningen blijven en dat huidige bewoners mogen terugkeren. Een ander verschil met de plannen uit 2007 is dat Ymere door de hogere kosten van de renovatie de huizen voor 50 jaar comfortabel wonen geschikt wil laten zijn in plaats van 25 jaar. Dit brengt andere kwaliteitseisen met zich mee, vooral voor de fundering.

[Afbeelding 12]

Verdeling van onderzoeksgebied, voorbeeldblokken en de rest van de buurt

Een tweede leven voor de Van der Pek

In december 2011 heeft Ymere nog een plan gepubliceerd voor de Van der Pekbuurt. Deze was niet publiek, maar bewonersvereniging ANGSAW heeft het toch kunnen inzien. Aan de

hand van een reactie van ANGSAW op de gepresenteerde plannen van Ymere wordt hieronder de visie van Ymere in december 2011 samengevat.⁹⁴

In dit rapport is Ymere van mening dat renovatie maar voor een deel mogelijk is, en dat sloop/nieuwbouw de voorkeur heeft omdat dit kostenbesparend zou zijn. Het grootste probleem van de buurt volgens Ymere is dat de bevolkingssamenstelling vrij eenzijdig is. Ze willen graag een wijk waarin zowel studenten, starters, huishoudens met een middeninkomen, draagkrachtige ouderen, ondernemers met een bedrijf in Noord, stedelijk georiënteerde gezinnen en hoger opgeleide stellen kunnen wonen. Dit wil Ymere gaan bereiken door andere woningtype te creëren in de buurt. Ze maken in hun plan onderscheid tussen de volgende vijf architectonische sferen die dit moeten gaan bewerkstelligen: relatief statige eengezinswoningen met eventueel een garage onder het huis aan de rand van de buurt, kleinschalige appartementengebouwen die hoger zijn dan de rest van de buurt en zich architectonisch onderscheiden, eengezinswoningen aan groene pleinen, binnestraten met nieuwe eengezinswoningen en de Van der Pekstraat moet het karakter krijgen van een winkelstraat voor 'special intrest' met winkels die mogelijkheid bieden voor bovenwoningen.⁹⁵

Ymere wil vasthouden aan de stedenbouwkundige opzet van de buurt, maar de details aan de woningen vergen veel onderhoud en maken de woningen kwetsbaar. Hierdoor vindt Ymere het niet noodzakelijk om als men overgaat op sloop/nieuwbouw de woningen in het zelfde ontwerp terug te bouwen.⁹⁶

Dit plan gaat een stuk verder dan het eerste plan en behelst veel meer sloop. Volgens de huurdersvereniging Van der Pekbuurt komt het neer op de volgende cijfers voor het voorbeeldgebied dat nu uit 367 woningen bestaat die allemaal sociale huur zijn: er zullen 23% minder woningen terugkomen, daarvan zal maar 28% bestemt zijn voor sociale huur, 20% voor middel dure huur, 20% vrije sector huur en 9% voor de koopmarkt. Dit plan heeft een golf van kritiek ontvangen en daarom heeft Ymere nu een nieuw plan opgesteld.

⁹⁴ Volgens Ymere was deze publicatie niet meer relevant omdat er nu nieuwe plannen zijn. Daarom mocht deze publicatie niet ingezien worden en is er gekozen om de inhoud van dit document aan de hand van een reactie van ANGSAW te achterhalen.

⁹⁵ ANGSAW, 2012, p. 2-3

⁹⁶ ANGSAW, 2012, p. 3

Huidige visie Ymere

Uit een persoonlijk interview op 10 april 2012 met Henny Timmerije, Procesmanager voor de Van der Pekbuurt vanuit Ymere, en Michelle Oudhuis, Project Secretaris van Ymere, is de volgende visie naar voren gekomen.

Henny Timmerije geeft meteen aan dat de Van der Pekbuurt een ingewikkeld project is, vooral omdat het om zo veel woningen gaat. Hierdoor zijn er veel mensen bij betrokken en zijn er veel meningen waar rekening mee gehouden moet worden. Daarbij betekent het ook dat de renovatie of sloop/nieuwbouw altijd een grote uitgave wordt voor Ymere. Het probleem van de buurt ligt volgens Ymere nu vooral bij het grote aantal kleine woningen in de buurt, ze verwachten dat deze in de toekomst minder in trek zijn en er hierdoor verhuurproblemen zullen gaan ontstaan. Ook is het vochtprobleem erg groot, dit kan alleen aangepakt worden per blok en niet per woning. Hierdoor is het noodzakelijk om grote delen van de wijk onbewoond te krijgen. Ook ziet Ymere de eenzijdige opbouw van de bewoners als probleem. Omdat er in de Van der Pekbuurt nu vooral mensen wonen met een laag inkomen heeft de lokale economie het moeilijk, winkeliers en middenstanders kunnen nauwelijks rondkomen. Voor Ymere is het altijd belangrijk om de volgende pijlers in de gate te houden; de bewoners, de woningen, volkshuisvesting en architectuur. Ze vinden dan dus ook dat de buurt een totaalkunstwerk is en dat dit gerespecteerd moet worden. Ze hechten aan de historische waarde van de buurt en willen dit karakter ook behouden. Daarom was het oorspronkelijke plan van Ymere ook het renoveren van de woningen, echter bleken de kosten hiervoor veel hoger uit te vallen dan eerst gedacht werd en daardoor is de optie sloop/nieuwbouw ook ter sprake gekomen.⁹⁷

Ze hebben het gebied nu in twee delen verdeeld, een onderzoeksgebied met daarin twee voorbeeldblokken en de rest van de buurt. Deze twee voorbeeldblokken willen ze nu gaan aanpakken: het idee is om er bij een sloop/nieuwbouw toe te passen en bij de ander renovatie. Als dit klaar is wil Ymere evalueren op het kosten verschil, hoe de vormgeving van de sloop/nieuwbouw bij de huidige bebouwing past en in hoeverre de woningen gewild zijn. Pas daarna zullen ze met een definitief plan komen. Voor Ymere is het niet noodzakelijk om alleen maar sloop/nieuwbouw toe te passen, het zou uiteindelijk ook allemaal gerenoveerd kunnen worden of een menging van beide. Dit hangt allemaal af van de

⁹⁷ Interview Henny Timmerije en Michelle Oudhuis, 10 april 2012

evaluatie van de twee voorbeeldblokken. Als ze besluiten om voor sloop/nieuwbouw te gaan wordt er het zogenaamde 'reprobouw' toegepast, dit betekent dat het originele ontwerp van Van der Pek aan de basis zal staan van het nieuwe ontwerp. De huidige ontwerpen voor de sloop/nieuwbouw van het voorbeeldblok liggen voor advies bij Bureau Monumenten en Archeologie, onafhankelijke architecten en de bewonersvereniging. Ymere benadrukt dat de huidige bewoners niet gedwongen hoeven te verhuizen en dat ze de vormgeving van de buurt intact willen houden.⁹⁸

Onderdeel van hun plan voor de Van der Pekbuurt is ook de transformatie van de Van der Pekstraat tot een volwaardige winkelstraat met ambachtelijke winkel, zoals een slager en een patisserie. Hier zijn ze al mee begonnen door beginnende ondernemers een lagere huur aan te bieden voor de winkelpanden waardoor het makkelijker wordt om een winstgevende onderneming te beginnen. Dit wordt door een samenwerking met het Stadsdeel-Noord versterkt, ze maken samen ieder jaar drie woonhuizen aan deze straat geschikt als winkelpand, door bijvoorbeeld een groot raam aan de voorzijde te plaatsen en de routing van het pand aan te passen.⁹⁹

Al deze plannen zijn nog niet definitief, en door recente beslissingen van de gemeenteraad mag de sloop voor alsnog niet door gezet worden. Hier over wordt in hoofdstuk 3.3 meer verteld.¹⁰⁰

3.2 De Bewoners visie

Dit deel gaat in op de visies van de buurtbewoners. Dit gebeurt vooral aan de hand van de reactie van de bewonersvereniging *Amsterdam Noord Groene Stad aan het Water* (ANGSAW) op het plan van Ymere gericht aan het dagelijks bestuur van Stadsdeel Amsterdam Noord, de ALV van de huurdersvereniging van der Pekbuurt op 11 april 2012, een interview met voorzitter van de huurdersvereniging van der Pekbuurt; Bart Stuart en een interview met Bonny Alberts, ambtenaar gemeente Amsterdam in de periode 1984-1990 ze is nu actief betrokken bij ANGSAW en stichting Monumenten Amsterdam Noord, en actief lid van ANGSAW Kees Alberts.

Bij al het contact met de buurtbewoners wordt meteen duidelijk dat ze de sloop van

⁹⁸ Interview Henny Timmerije en Michelle Oudhuis, 10 april 2012

⁹⁹ Gemeente Amsterdam, website *Bureau onderzoek en statistiek*

¹⁰⁰ Interview Henny Timmerije en Michelle Oudhuis, 10 april 2012

de wijk willen tegen gaan. Er zijn veel mensen die al jaren in deze buurt wonen of er zelfs geboren zijn en niet wegwillen uit hun eigen 'thuis', ze wonen er prettig. Uit alle verworven informatie van de buurtbewoners zijn zes kernpunten naar voren gekomen:

- De wens van Ymere om middenklasse eengezinswoningen te creëren is volgens de bewoners niet logische.
- De natuurlijke mening van de buurt wordt niet meegenomen door Ymere.
- De bewoners zijn door Ymere niet betrokken bij de plannen.
- Ergernis over het ontbreken van een plan.
- De Van der Pekbuurt beschermen door benoeming als 'Beschermd Stadsgezicht'.
- Subjectiviteit van de technische staat.

Hieronder worden de kernpunten uitgelegd.

Middenklasse eengezinswoningen

In het plan van Ymere voor de Van der Pekbuurt ligt de focus vooral op het creëren van middenklasse eengezinswoningen. Dit is niet logisch volgens ANGSAW als er gekeken wordt naar de bevolkingssamenstelling van Amsterdam; eenpersoonshuishoudens vormen in Amsterdam het grootste deel van de huishoudens. 54% van de huishoudens in Amsterdam zijn eenpersoonshuishoudens en 29% zijn kleine huishoudens (2 à 3 personen).

¹⁰¹ Een wijk met kleine woningen aan de rand van het centrum is heel aantrekkelijk voor deze groep, dit zie je terug aan de groeiende interesse in de wijk van studenten, kunstenaars en hoger opgeleiden alleenstaande.¹⁰² Bonny en Kees Alberts wijzen ook op de tendens van de afgelopen decennia van het slopen van kleine goedkope woningen in en rondom het centrum van Amsterdam. Hierdoor worden de mensen met het laagste inkomen steeds verder de stad uit geduwd. Er zijn dus niet veel kleine woningen over.¹⁰³

Ymere focust zich op de gezinnen die af zouden komen op dorpse sfeer van de buurt, maar de Van der Pekbuurt is niet dorps volgens ANGSAW. De buurt maakt deel uit van een

¹⁰¹ Interview Henny Timmerije en Michelle Oudhuis, 10 april 2012

¹⁰² ANGSAW, 2012, p. 4

¹⁰³ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012

urbane cultuur, er is geen sprake van een gesloten gemeenschap, men voelt zich onderdeel van Amsterdam. Het is geen oase van rust, en dat zou het ook niet moeten worden volgens hen. De buurt profiteert van levendigheid, menging is belangrijk, maar vooral om het voorzieningsniveau in stand te kunnen houden.¹⁰⁴

Het zou volgens Bonny en Kees Alberts logischer zijn om op het terrein van de Buiksloterham, waar ING¹⁰⁵ en Ymere al appartementenblokken aan het ontwikkelen zijn, de eengezinswoningen te bouw. Hier is alle plaats en de locatie ligt op ongeveer dezelfde aantrekkelijke plek. Daar komt volgens Bart Stuart ook bij dat er in het centrum van Amsterdam nergens meer plekken zijn waar mensen kunnen experimenteren en er geen plek geboden wordt aan kunstenaars, dit kan nog in deze buurt en na een sloop/nieuwbouw niet.¹⁰⁶

De natuurlijke menging in de Van der Pekbuurt

Ymere wil met het creëren van eengezinswoningen de menging van de buurt bevorderen. Zowel Bonny Alberts, Kees Alberts en Bart Stuart constateren dat de buurt al op een natuurlijke manier erg gemengd is. Er wonen ambtenaars, kunstenaars, kapsters, loodgieters, oude van dagen, jongen stellen, studenten etc.¹⁰⁷ Dit is niet iets van de laatste jaren; sinds de oplevering is de Van der Pekbuurt altijd al zo geweest, er woonde nooit alleen maar arbeiders, maar ook ambtenaren die minder subsidies kregen en dus meer huur betaalde.¹⁰⁸ Dit wordt ondersteund door Swart in zijn boek *'Van sinaasappelkistje tot kangoeroe-woning'*.¹⁰⁹

Bewoners zijn niet betrokken door Ymere bij het maken van de plannen.

In het hele planningsproces zijn de bewoners niet betrokken geweest, het is een zogenaamde top-down aanpak. Pas op een laat moment is er informatie aan de bewoners verschaft door Ymere.¹¹⁰ ANGSAW zou graag zien dat Ymere niet met een totaalplan voor de hele buurt kwam maar per blok en in overleg met de huidige huurders tot een aanpak komt.¹¹¹ Hier sluit Bart Stuart zich bij aan. Ymere besteedt geen extra aandacht aan de

¹⁰⁴ ANGSAW, 2012, p. 4

¹⁰⁵ Deze partij heft zich onlangs terug getrokken uit dit project.

¹⁰⁶ Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹⁰⁷ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012 & Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹⁰⁸ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012

¹⁰⁹ Swart, 2009, p. 73

¹¹⁰ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012

¹¹¹ ANGSAW, 2012, p. 7

bewoners die hier al 50 tot 70 jaar wonen. Voor hen zal het heftig zijn als het huis waar ze al jaren in wonen wordt gesloopt. Met de sloop van de buurt, slopen ze volgens Bart Stuart niet alleen de woningen maar ook de sociale structuur van de buurt.¹¹²

Veel bewoners maken zich ook zorgen over hun huurcontracten.¹¹³ De huidige bewoners krijgen van Ymere een verhuisvergoeding van €5.000,- aangeboden als ze de buurt vrijwillig verlaten en krijgen voorrang op woningen in andere gebieden. Maar de huren zijn flink gestegen de afgelopen jaren. Dit zie je ook in de Van der Pekbuurt, hier zijn woningen die voor €320,- verhuurd wonen aan oude bewoners en identieke woningen die aan nieuwere bewoners verhuurd worden voor €560,-. De bewoners willen dus hun eigen contract behouden omdat ze anders meer huur moeten gaan betalen.¹¹⁴

Stuart stelt dat de mens uit het plan is gehaald door Ymere en dit terwijl Keppler en Van der Pek juist alles in dienst stelde van de mens.¹¹⁵

Het ontbreken van een plan.

Gebrek aan overleg met de bewoners wordt sterk bekritiseerd door de Huurdersvereniging, maar ook het ontbreken van een plan überhaupt. Hierdoor is de buurt in een neerwaartse spiraal geraakt. Door de onzekerheid over de toekomst is de nieuwe aanwas van bewoners steeds minder groot geworden en daarboven op probeert Ymere steeds meer blokken vrij te krijgen in het onderzoeksgebied. Hierdoor komt er steeds meer leegstand en dit geeft een onveilig gevoel en leidt tot meer criminaliteit.

Alle buurthuizen zijn gesloten en geen openbaren plekken meer. Deze moeten weer geactiveerd worden om de leefomstandigheden in de buurt te verbeteren volgens Bart Stuart. Als er een duidelijk toekomst perspectief komt voor de wijk, zullen de nieuwe bewoners snel toestromen.¹¹⁶

Van der Pekbuurt beschermen door benoeming als 'Beschermd Stadsgezicht'

Omdat de meeste bewoners niet willen dat de buurt gesloopt wordt zijn ze voor de benoeming van de Van der Pekbuurt als 'Beschermd Stadsgezicht'. In 1998 is dit vooral tegen gehouden door de politiek die bang was voor de 15% huurverhoging die de eigenaar mag

¹¹² Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹¹³ ALV Huurdersvereniging, 11 april 2012 & Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹¹⁴ ALV Huurdersvereniging, 11 april 2012 & Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹¹⁵ Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹¹⁶ Interview Bart Stuart, 20 april 2012

doorrekenen aan de huurders als deze extra kosten maakt voor het onderhouden van de woningen. Zo als eerder te lezen was heeft deze huurverhoging vaak al plaats gevonden en is dit geen argument meer. Men vindt het nu belangrijker om de wijk te beschermen middels een toekenning van de nominatie. Dit standpunt wordt gedeeld door het Cuypersgenootschap, stichting Heemschut en stichting Monumenten Amsterdam-Noord.

Subjectiviteit van de technische staat

De bewoners verschillen op meerder vlakken van mening met Ymere wat betreft de technische staat van de panden. Zo is het volgens Kees Alberts opmerkelijk dat Ymere het 'echte' probleem, het vochtprobleem, van de Van der Pekbuurt nauwelijks heeft onderzocht. Er zijn geen goede bodemonderzoeken gedaan. Alberts vertelt dat de Buiksloterham vroeger een schiereiland is geweest waar Amsterdam veel bagger dumpte, toen men dit schiereiland in 1850 ging inpolderen was dit allemaal klei geworden. De grond onder de Van der Pekbuurt is maar een klein beetje verhoogd, hierdoor kan het regenwater niet weg omdat het niet door de klei heen kan en is de bodem dus zeer vochtig. Het vochtprobleem is erger geworden toen men in de jaren '70 een sloot aan de westzijde van de buurt heeft weggehaald, hierdoor is de drainage niet in orde. Dit probleem komt niet voor in het plan van Ymere en dus zal het vochtprobleem ook niet worden opgelost door sloop/nieuwbouw.¹¹⁷

Ymere is vooral voor sloop-nieuwbouw omdat de technische staat van de huizen erg slecht is. ANGSAW vindt dat de technische staat die uit de onderzoeken van Ymere komt niet subjectief geformuleerd. Ymere heeft volgens ANGSAW de wijk de afgelopen jaren erg slecht onderhouden, de verf bladdert, onderhoud is niet goed uitgevoerd en bij lekkages kwamen ze geregeld te laat in actie. Dit alles heeft de staat van de huizen niet verbeterd. Ook is er kritiek op de aanpak van de voorbeeldblokken, deze blokken staan leeg en zijn dichtgetimmerd door Ymere om hier de technische staat van de huizen te kunnen onderzoeken. Echter heeft dit zo lang op zich laten wachten dat de huizen een lange periode geen frisse lucht, licht of verwarming hebben gehad, waardoor de toestand van de huizen is verslechterd. Dit is niet meegenomen in het advies, er wordt vanuit gegaan dat alle huizen in de buurt er net zo slecht aan toe zijn als deze.¹¹⁸

¹¹⁷ Interview Bonny en Kees Alberts, 3 april 2012

¹¹⁸ ANGSAW, 2012, p. 5-6

De bewoners hebben zelf een paar oplossingen geformuleerd voor de toekomst van de buurt. Als Ymere niet de renovatie wil doen willen de bewoners wel terug gaan naar het originele idee van de buurt, een coöperatie bestaande uit de bewoners. Hierdoor worden de bewoners eigenaar. Dit zou goed passen in de huidige situatie omdat veel van de bewoners hun woning al beschouwen als van zichzelf en dus ook de gehele onderhoud op zich hebben genomen.¹¹⁹ Verder zijn ze voor een eerlijk en open plan proces waarbij heldere afspraken gemaakt worden over de voorwaarden. Ze willen dat de vernieuwing op een sociale manier gebeurt en Ymere uitgaat van de huidige bewoners. Ook is het voor de bewoners belangrijk dat de huidige voorzieningen zo veel mogelijk op peil blijven en niet vervangen worden door winkels waar de bewoners niets aan hebben. Kortom; respect voor de buurt als monument voor de sociale woningbouw en een creatieve oplossing.¹²⁰

Er zijn in de buurt natuurlijk ook bewoners die wel voor sloop/nieuwbouw zijn maar ook deze mensen willen graag dat het plan op een sociale manier wordt uitgevoerd, of deze zijn al vertrokken naar andere woningen elders in de stad met de €5.000,- verhuisbijdrage van Ymere.

3.3 De visie van de Dienst Ruimtelijke Ordening namens de Gemeente Amsterdam

De Dienst Ruimtelijke Ordening bepaalt in samenspraak met het dagelijks bestuur en de deelraad van Stadsdeel Noord de visie voor de Van der Pekbuurt in de grotere lijnen. Ze hebben een plan gepresenteerd voor de totale Buiksloterham waar de Van der Pekbuurt deel van uit maakt in de *Stuctuur visie 2040* (2011). Hierin laten ze weten dat ze in de komende 30 jaar het stadcentrum van Amsterdam willen gaan uitbreiden, ook ten Noorden van het IJ. De grens van dit zogenaamde 'Uitrolgebied' ligt aan de noordkant van de Van der Pekbuurt, dus de gehele buurt valt als het aan de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam ligt in 2040 in het stadcentrum. Dit willen ze bereiken door de omgeving van de buurt aan te pakken zoals omschreven staat in hoofdstuk 2 met de projecten Overhoeks, Buiksloterham en de Tolhuistuin. De visie voor de Van der Pekbuurt zelf staat ook uitgelegd in deze structuur visie. Ze willen de buurt beperkte kwaliteitsimpulsen geven, denk hierbij aan renovatie van de openbare ruimte en straat meubilair, en de Van der Pekstraat om toveren tot een 'Stadsstraat'. Een 'Stadsstraat' is volgens het rapport '*...in het algemeen de ruimere, drukkere*

¹¹⁹ ALV Huurdersvereniging, 11 april 2012 & Interview Bart Stuart, 20 april 2012

¹²⁰ ALV Huurdersvereniging, 11 april 2012

*straten en pleinen in of tussen buurten. Het zijn de stedelijke openbare ontmoetings- en uitwisselingsruimtes bij uitstek. Het zijn visitekaartjes van de stad. Ze hebben nagenoeg altijd een belangrijke winkel- of horecafunctie. Meestal hebben ze een belangrijke verkeersgeleidende functie.'*¹²¹

De invloed van de overheden op dit gebied gaat niet veel verder dan op de punten die hierboven genoemd zijn, dit komt vooral omdat ze geen eigenaar zijn van de woningen. Het dagelijks bestuur van Stadsdeel Amsterdam-Noord ging in december 2011 akkoord met een deel van de plannen van Ymere en gaf hiermee de touwtjes helemaal uithanden. De Deelraad van Stadsdeel Amsterdam-Noord was hierover niet ingelicht en dit heeft voor interne onverdeeldheid geleid in de gemeente. De coalitie partijen SP, PvdA en Groenlinks vinden dan Ymere te veel de vrije hand krijgt en het dagelijks bestuur de woningcorporatie te weinig in de weg loopt. Ze hebben een motie in gediend waarin ze eisen dat er geen beslissingen gemaakt mogen worden over de renovatie of sloop/nieuwbouw in de Van der Pekbuurt zonder dat dit overlegt is met de Deelraad en de bewoners. De overheden willen dus meer zeggenschap in de plannen en meer kunnen meedenken over de toekomst in van de Van der Pekbuurt.¹²² Dit heeft op 26 april geresulteerd in een besluit van de Deelraad van Amsterdam-Noord. Hierin staat dat de sloopplannen van Ymere van de baan zijn. Marianne Ringma (PvdA) kreeg steun van de hele deelraad voor een motie waarin het cultuurhistorische belang van de buurt wordt onderstreept. Er werd vastgesteld dat de vernieuwing van de buurt beter moet worden onderzocht en dat ernstig rekening moet worden gehouden met de aanstaande aanwijzing van de Van der Pekbuurt als 'Beschermd stadsgezicht'.¹²³

¹²¹ Dienst ruimtelijke ordening Amsterdam, 2011, p. 34-37

¹²² ALV Huurdersvereniging, 11 april 2012 & Hammers, 17 maart 2012. & Spits, 30 maart 2012.

¹²³ Zonneveld, 27 april 2012

Conclusie

In dit deel wordt er geprobeerd om antwoord te geven op de centrale vraag van deze Bachelor Scriptie die in de inleiding genoemd werd: *Wat zijn de verschillende visies van de betrokken partijen op de stadsvernieuwing van de Van der Pekbuurt die volgens de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam in 2040 zou moeten resulteren in een nieuw centrumgebied aan de noordkant van het IJ?* De visies van de verschillende partijen, Ymere, bewoners en Gemeente Amsterdam (Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, Deelraad Amsterdam-Noord) zullen worden opgesomd. Als laatste wordt er gekeken of aan de hand van deze visies en de theorieën over *gentrification* een mogelijke oplossing geven kan worden voor de toekomst van de Van der Pekbuurt.

In de visie van Ymere komt er vooral uit dat zij het huidige bewonersbestand te eenzijdig vinden. Deze moet gemengder worden om zo de wijk te doen opleven en de economie te helpen. Hun huidige aanpak is de sloop/nieuwbouw optie uit te proberen bij een voorbeeldblok en een ander voorbeeld blok te renoveren. Deze twee verschillende manieren van aanpak worden geëvalueerd en aan de hand daarvan wordt de rest van het plan bepaald. Als Ymere dan kiest voor sloop/nieuwbouw zullen ze voor een ontwerp in reprotijl gaan. Ze willen een verschillende woning aanbod creëren met minder sociale huurwoningen om zo een gemengde buurt te verkrijgen. Waarbij de Van der Pekstraat gaat dienen als volwaardige winkelstraat met ambachtelijke winkels.

De bewoners van de Van der Pekbuurt willen ook dat de wijk wordt verbeterd, de huidige situatie is niet langer acceptabel. Dit zien ze het liefst zo snel mogelijk gebeuren. De stilstand is niet goed voor de wijk; er is veel leegstand, buurtcentra sluiten, winkels gaan weg en er komt meer criminaliteit. Ze willen graag terug naar de kern van de originele Van der Pekbuurt; een mooie sociale wijk waar iedereen met veel plezier kan wonen. Dit willen ze het liefst zien gebeuren door middel van renovatie, waarbij de wensen van de huidige bewoners echt mee genomen worden en huurcontracten behouden kunnen worden. Ook vinden ze het belangrijk dat de Van der Pekstraat niet verandert in een PC Hoofdstraat en de voorzieningen die daar nu gevestigd zijn, zoals een moedercentrum, een apotheek en tandarts niet verdwijnen. Als het nodig zou moeten zijn, willen ze zelfs doormiddel van het oprichten van een coöperatie het eigendom van de Van der Pekbuurt van Ymere overnemen.

De Dienst Ruimtelijke Ordening wil vooral dat de Van der Pekbuurt in 2040 als onderdeel van het stadscentrum van Amsterdam gezien kan worden, met de Van der Pekstraat die functioneert als echte Stadsstraat. Hiervoor is *gentrification* nodig. Omdat ze geen eigenaar zijn van de woningen is hun invloed op de buurt beperkt, maar ze streven naar een vergroting hiervan. Er is op dit moment vanuit de Deelraad van Stadsdeel Amsterdam-Noord besloten dat Ymere niet mag slopen en dat de bewoners bij het proces betrokken moeten worden. Hiermee willen ze meer controle uitoefenen op de plannen van Ymere.

Waarschijnlijk ligt de oplossing ergens in het midden, dus wel *gentrification* maar met beleid en respect voor de huidige bewoners. Volgens de theorieën van *gentrification* is het vooral belangrijk om er voor te zorgen dat er altijd 'Eyes on the Street' zijn, de creatieve klasse naar je wijk toe te halen en diversiteit te hebben in je wijk. Nu zijn er op dit moment te weinig 'Eyes on the Street' in de van der Pekbuurt. Het is onveilig geworden. Er moeten dan ook weer bewoners aangetrokken worden. Wanneer je de woningen in de Van der Pekbuurt renoveert en bij een groot deel van de woningen ook de huidige indeling aanhoudt zullen er veel mensen die behoren tot de creatieve klasse aangetrokken worden. Dit omdat zij vaak een minder hoog inkomen hebben en dichtbij het centrum willen wonen. Het lijkt statisch gezien ook veel logischer om vast te houden aan het grote aantal kleine woningen omdat 54% van de Amsterdamse huishoudens alleenstaand is en 29% bestaat uit kleine huishoudens die graag in deze woningen willen wonen.

Natuurlijk is menging in je wijk ook een belangrijk onderdeel voor het worden van een succesvolle stadsbuurt, maar de wijk is al vrij gemengd en kan door renovatie ook de kapitaal krachtigere eenpersoonshuishoudens of starters naar zich toe trekken. Aan de andere kant hoeven deze misschien niet eens in de Van der Pekbuurt te wonen om toch een positieve bijdrage aan de buurt te kunnen leveren. Als de plannen op Overhoeks en Buiksloterham doorgaan, wonen daar straks veel mensen met een hoger inkomen. Wanneer deze gebieden goed verbonden worden met de Van der Pekbuurt zullen ook zij daar naartoe gaan voor hun boodschappen etc. Echter, dit gaat alleen lukken als de Van der Pekstraat inderdaad een aantrekkelijke winkelstraat wordt, dit wil niet zeggen dat hier alleen de grote nationale en internationale ketens vertegenwoordigd moeten worden. Juist niet, het is belangrijk dat men vanuit de overheden en Ymere in de gaten houdt dat het aanbod divers

blijft. Dus een Turkse slager naast een galerie en een moeder centrum naast een delicatesserie zaak. Zo hou je de huidige bewoners tevreden en zorg je voor publiek van buiten de wijk wat weer resulteert in 'Eyes on the Street'.

Daar komt nog bij dat succesvolle stadswijken vaak wijken met historie zijn en niet een nieuwbouw wijk. Het is waarschijnlijk waar dat wonen technische een nieuw woning beter is. Maar geldt dat ook voor het woongenot? Is een oudere buurt niet veel levendiger en heeft dat niet veel meer potentie in zich?

Ook is het belangrijk om het gedachte goed van Van der Pek in acht te nemen, een pionier van de volkshuisvesting. Hij heeft een sociale wijk gebouwd. Je kan wel vasthouden aan het stratenplan en proberen om de huizen weer op de zelfde manier terug te bouwen, maar heb je dan niet alsnog een kunstwerk vernietigd? Het sociale karakter van de wijk is een echt onderdeel van de wijk. Dit betekent niet dat het 100% sociale huur moet zijn, maar dit moet wel de overhand houden.

Bronvermelding

Literatuur:

Aalbers, M. 'Honderd jaar Woningcooperaties: van Massamodel naar gentrification', *OASE*, 73 (2007): p. 29-47

Avidar, P., K. Havik, B. Wigger. 'Gentrification: Stromen en tegenstromen', *OASE*, 73 (2007): p. 1-6

Christiaanse, K. 'Een smeulend vuur dat oplicht in de duisternis.' In: Franke, S., G. Hospers, red. *De levende stad, Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. Amsterdam: SUN Trancity, 2009: p. 23-30

De Noordelijke IJ-oever. Een cultuurhistorische effectrapportage. Bureau Monumenten & Archeologie in samenwerking met Hebly Theunissen Architecten, de TU Delft, Hans Bonke. Amsterdam, 2003.

Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, *Structuurplan Amsterdam 2000*, Amsterdam: Gemeenteraad Amsterdam, 2000

Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, *Structuurvisie Amsterdam 2040, Economisch sterk en duurzaam*. Amsterdam: Gemeenteraad Amsterdam, 2011

Franke, S. 'De actualiteit van Jane Jacobs.' In: Franke, S., G. Hospers, red. *De levende stad, Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. Amsterdam: SUN Trancity, 2009: p. 7-22

Hall, P. *Cities of tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Oxford: Blackwell, 2002

Hammers, A. 'Verzet tegen sloopplannen van Ymere' *Het Parool*, 17 maart 2012: p. 24-25

Havik, K. 'Monotonie en diversiteit rond de IJoevers', *OASE*, 73 (2007): p.129-135

Hospers, G. 'De wijkeconomie tussen romantiek en realiteit.' In: Franke, S., G. Hospers, red. *De levende stad, Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. Amsterdam: SUN Trancity, 2009: p. 69-81

Jacobs, D. 'Een creatieve stad is meer dan een stad van creatievelingen.' In: Franke, S., G. Hospers, red. *De levende stad, Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. Amsterdam: SUN Trancity, 2009: p. 57-68

Jacobs, J. *The death and life of great American cities*. London: Cape, 1962.

Lees, L., T. Slater, E. Wyly. *Gentrification*. New York: Routledge, 2008.

- Metaal, S. 'Gentrification, een overzicht.' *OASE*, 73 (2007): p. 7-27
- Reijndorp, A. 'Elke stadswijk was ooit een buitenwijk, elke grote stad een new town. Jane Jacobs en de nieuwe stad.' In: Franke, S., G. Hospers, red. *De levende stad, Over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. Amsterdam: SUN Trancity, 2009: p. 43-56
- Rijksdienst voor de Monumentenzorg. *Handleiding Selectie en Registratie Jongere Stedebouw en Bouwkunst (1850 – 1940)*. Zeist, 1991
- Reactie ANGSAW op Ymereplan voor de Van der Pekbuurt. ANGSAW. Amsterdam, 2012
- Schade, Carol. 'Architect Van der Pek en beeldhouwer Zijl', *Jong Holland*, jaargang 9 (1993) 4: p. 50-53.'
- Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010
- Schreijnders, Ruby. *De Droom van Howard*. Rijswijk: Elmar, 1991.
- Stadsdeel Amsterdam Noord. *Panorama Noord: Toekomstvisie Amsterdam-Noord*. Amsterdam: Stadsdeel Amsterdam Noord, 2001.
- Stieber, N. *Housing Design and Society in Amsterdam. Reconfiguring Urban Order and Identity, 1900-1920*. Chicago: The University of Chicago, 1998.
- Swart, W. *Van Sinaasappelkistje tot kangoeroewoning: het Amsterdam-Noord van Arie Kessler*. Amsterdam: Wijkopbouworgaan Midden-Noord Amsterdam, 1992.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. *Vergaderjaar 1995-1996, Aanhangsel van de Handleiding, Vragen gesteld door de leden der Kamer met daarop de door de regering gegeven antwoorden*. 1995-1996
- Vermeer, G., B. Rebel, V. Stissi, M. Gaillard. *Historische gids van Amsterdam. Stadsuitbreidingen 1860-1935*. Amsterdam: Lubberhuizen, 2010.
- 'Wethouder Noord op vingers getikt' *Spits Amsterdam*, 30 maart 2012: p. 3
- Ymere. *Sociaal plan, Voorbeeld project van der Pekbuurt*. Ymere. Amsterdam, 2007.
- Ymere. *Ymere informeert, Op weg naar een verbeterde Van der Pekbuurt*. Ymere. Amsterdam, 2011.
- Zonneveld, J. 'Geen sloop in Van der Pekbuurt'. *Het Parool*, 27 april 2012: p. 17

Archieven

Stadsarchief Amsterdam, archief 191, dossier 28

Interviews

Alberts, Bonny. Kees Alberts. Persoonlijk interview. 3 april 2012

Huurdersvereniging Van der Pekbuurt. Aanwezigheid bij de ALV. 11 april 2012

Werf, J. van der. Telefonisch Interview. 27 maart 2012

Stuart, Bart. Persoonlijk interview. 20 april 2012

Timmerije, H. Michelle Oudhuis. Persoonlijk interview, 10 april 2012

Websites:

Gemeente Amsterdam. *Noordwaarts*. 24 januari 2012 <http://www.noordwaarts.nl>

Gemeente Amsterdam. *Bureau onderzoek en statistiek*. 21 april 2012

<<http://www.os.amsterdam.nl/tabel/7312/>>

Nederlands Architectuurinstituut. *NAI*. 24 januari 2012

<<http://zoeken.nai.nl/CIS/project/43142>>

Nederlands Architectuurinstituut. *NAI*. 18 april 2012

<<http://zoeken.nai.nl/CIS/persoon/13761>>

Stichting Cultuur aan het IJ. *Tolhuistuin*. 24 januari 2012 <<http://www.tolhuistuin.nl>>

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. *Beschermde stads- en dorpsgezichten online in kaart*. 3 april 2012 <<http://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/persberichten/beschermde-stads-en-dorpsgezichten-online-in-kaart-0>>

Ymere. *Ymere. Wonen, leven, groeien*. 21 april 2012

<<http://www.ymere.nl/ymere/index.asp?id=32>>

Herkomst Afbeeldingen

Afbeelding 1: J.E. van der Pek. februari 1916. Afkomstig uit: Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010: p. 91

Afbeelding 2: 1914. Afkomstig uit: Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010: p. 90

Afbeelding 3: J.E. van der Pek. 1916. Afkomstig uit: Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010: p. 95

Afbeelding 4: J.E. van der Pek. februari 1916. Afkomstig uit: Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010: p. 91

Afbeelding 5: J.E. van der Pek. november 1916. Afkomstig uit: Schade, Carol. *Jan Ernst van der Pek, 1865-1919: pionier van de volkshuisvesting*. Rotterdam: Stichting BONAS, 2010: p. 91

Afbeelding 6: J.E. van der Pek. *Van der Pekbuurt, Van der Pekplein*. Afkomstig uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting en rechtsvoorganger.

Afbeelding 7: J.E. van der Pek. *Van der Pekbuurt*. Afkomstig uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting en rechtsvoorganger.

Afbeelding 8: J.E. van der Pek. *Van der Pekbuurt, Hagedoornweg*. Afkomstig uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting en rechtsvoorganger.

Afbeelding 9: J.E. van der Pek. *Van der Pekbuurt, Begoniastraat*. Afkomstig uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting en rechtsvoorganger.

Afbeelding 10: J.F. Berghoef. *Geraniumweg*. 5 oktober 1951. Afkomstig uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting en rechtsvoorganger.

Afbeelding 11: Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, *Plankaart*. 18 oktober 2008. Afkomstig uit: Bestemmingsplan overhoeks.

Afbeelding 12: *Globale planning*. Afkomstig uit: *Ymere informeert, Op weg naar een verbeterde Van der Pekbuurt*. Ymere. Amsterdam, 2011.